

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2012 – 2013

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Lucie Slováková

Historický vývoj knihy a čtenářství

Praha 2013

Vedoucí bakalářské práce:

Prof. PhDr. Michaela Soleiman pour Hashemi, CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL-TIME STUDIES

2012 - 2013

BACHELOR THESIS

Lucie Slovákova

Historical development of book and reading

Prague 2013

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

Prof. PhDr. Michaela Soleiman pour Hashemi, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Lucie Slováková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat paní Prof. PhDr. Michaele Soleiman pour Hashemi, CSc., vedoucí mé bakalářské práce, za její trpělivost a návrhy vedoucí ke zlepšení kvality této bakalářské práce.

Poděkování patří rovněž všem, kteří byli ochotni účastnit se jako respondenti na realizovaném průzkumu veřejného mínění.

Anotace

Bakalářská práce se ve své teoretické části zabývá historickým vývojem knihy a čtenářství. Rozebírá vývoj písma a papíru, rukopisné knihy, vynález knihtisku, následný vývoj knihy tištěné, témata knih a jejich čtenářů a také vývoj knihoven a jejich přerod od soukromých k veřejným institucím. Praktická část na základě výzkumu veřejného mínění zkoumá a porovnává zájem o četbu dnešních vysokoškolských studentů.

Klíčové pojmy

Bakalářská práce, četba, čtenář, Gutenberg, kniha, knihtisk, knihovna, kodex, literatura, nakladatelství, písmo, rukopisy.

Anotation

This Bachelor Thesis deals – within its theorethical part – with historical development of book and reading. It analyses development of script and paper, handwritten book, the invention of typography, following development of printed book, themes of books and their readers and also development of libraries from private to public institutions. The practical part works with research of public opinion poll and compares reading of today's university students.

Key words

Bachelor thesis, reading, reader, Gutenberg, book, typography, library, code, literature, publishing house, script, handwritten books.

Obsah

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1. POČÁTKY PSANÉHO PROJEVU	11
1.2 První písmo	12
1.3 Řecká vzdělanost.....	13
1.4 Řím.....	14
2. KODEXY	16
3. PRVNÍ ČTENÁŘI	18
3.1 Rozkvět knižní kultury za doby Karlovy	20
3.2 Husitství	21
4. VYNÁLEZ KNIHTISKU.....	22
4.1 Knihtisk v českých zemích.....	24
5. ČESKÁ KNIHA V 16. STOLETÍ.....	27
6. EVROPSKÁ KNIHA PO BITVĚ NA BÍLÉ HOŘE	30
6.1 Jan Amos Komenský.....	31
7. STALETÍ POKROKU	33
8. KNIHA V OBDOBÍ NÁRODNÍHO OBROZENÍ.....	35
8.1 Význam České expedice	36
8.2 Rozvoj čtenářství ve 2. polovině 19. století	37
9. KNIHA A ČTENÁŘI VE 20. STOLETÍ	39
9.2 Komunistický režim v Československu	40
10. KNIHA A JEJÍ VÝZNAM V SOUČASNOSTI	42
11. STRUČNÉ SHRUTÍ HISTORIE KNIHOVEN A JEJICH VLIVU NA ČTENÁŘSTVÍ	44
11.1 První lidové knihovny	45
11.2 Knihovny od 2. poloviny 20. století po současnost	47
PRAKTICKÁ ČÁST	49
12. ÚVOD.....	49
13. CÍL ŠETŘENÍ.....	50
14. ZÁKLADNÍ HYPOTÉZY PRŮZKUMU.....	51
14.1 Cílová populace či cílová skupina (základní soubor)	51

14.2 Výběr respondentů (výběrový soubor).....	51
15. KVALITATIVNÍ VÝZKUM	52
15.1 Témata kvalitativního výzkumu:.....	52
16. KVANTITATIVNÍ VÝZKUM	54
16.1 FORMULACE OTÁZEK - Kvantitativní výzkum.....	56
17. NÁVRH ZPŮSOBU ZPRACOVÁNÍ A PREZENTACE VÝSLEDKŮ	58
18. VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU:.....	59
19. VÝSLEDKY A KOMENTÁŘE.....	68
ZÁVĚR	71
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	73
SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ A TABULEK	75

ÚVOD

Pro svoji bakalářskou práci jsem si zvolila téma Historický vývoj knihy a čtenářství. Je zajímavé sledovat, jakým způsobem se vyvíjela psaná kultura od počátků písma, přes církevní rukopisy, vývoj knihtisku a příchod moderních technologií do knižní kultury, až po současnost. Lze vysledovat postupné proměny témat literárních děl, ale také proměny vizuální stránky knihy. S nárůstem gramotnosti v průběhu staletí narůstal také zájem o knihy a četbu. Nemalý podíl na tomto jevu měl i vývoj periodického tisku. Tím, že se lidé chtěli z tisku dozvědět informace o světě a událostech, stoupala u nich snaha naučit se číst. Samostatnou kapitolou ve vývoji čtenářství je také vývoj veřejných knihoven.

Největší vliv na vývoj knihy i čtenářství měl nepochybně historický vývoj lidstva obecně a zvláště pak významné historické události, jejichž analýzou z pohledu jejich vlivu na knihy a čtenářství, se bude teoretická část práce zabývat. Velký význam pro vývoj knihy a čtenářství měl i technický pokrok.

Hlavním cílem této bakalářské práce bude zmapovat vývoj knihy a čtenářství v průběhu historie.

Vedlejším cílem bude vlastní zkoumání dnešního čtenáře a jeho preferencí v četbě, který bude realizován v praktické části této práce formou průzkumu veřejného mínění, zaměřeného na úzký vzorek české populace, a sice na pražské vysokoškolské studenty.

Hypotézy vlastního výzkumu čtenářství jsem stanovila následující:

- že vysokoškolští studenti čtou více než běžná populace,
- že studenti humanitních oborů čtou více než studenti technických oborů,
- že vysokoškolští studenti čtou kromě literatury, která je nutná k jejich studiu, i jiné žánry,
- že na formování vztahu k literatuře má zásadní vliv to, jak moc četl člověk v období dětství.

Metody, které použiji při vypracování této bakalářské práce:

- studium dostupných zdrojů odborné literatury zabývající se historií a vývojem knihy a čtenářství,

- výzkum veřejného mínění na základě vlastního dotazníku týkajícího se tematiky, která je obsahem bakalářské práce.

vyhodnocení výsledků výzkumu veřejného mínění.

Zdrojem pro tuto závěrečnou práci bude několik pramenů, z nichž mě nejvíce zaujala autorka Mirjam Bohatcová svojí knihou *Česká kniha v proměnách staletí*, která poskytuje ucelený pohled na vývoj knihy a ilustrací od počátků písma až po rok 1948. Dalším pramenem, který budu ve své práci využívat, bude kniha Jiřího Trávnička *Čtenáři a internauti*. Tato kniha je shrnutím výzkumu čtenářství v České republice z roku 2010. Publikace se komplexně věnuje výsledkům výzkumu čtenářství, charakterizuje dnešního čtenáře a jeho preference, přístup k nákupu knih a návštěvám knihoven. Poznatky budu čerpat i z dalších odborných publikací, odborného tisku a z relevantních webových stránek zabývajících se touto problematikou.

TEORETICKÁ ČÁST

1. POČÁTKY PSANÉHO PROJEVU

Tomu, aby mohl dnešní čtenář držet v ruce tištěnou knihu, předcházela dlouhá cesta. Historie knihy totiž nezačíná vynálezem knihtisku, ale už daleko dříve, vynálezem písma a psacích látek, jež daly základ psanému projevu.

Písmo slouží jako obrazový záznam řeči. Dají se jím zaznamenat události, myšlenky, vzpomínky a zachovat je tak pro budoucí generace. Písmo má svou kulturní povahu a je spjato vždy s určitou řečí a zachovává tedy jazyky národů v jejich vývoji nebo jazyky národů již zaniklých. „Písmo vznikalo zpravidla tam, kde si je vynutil rozvoj výrobních sil a výrobních vztahů.“¹

„Kde není písma, není dějin. Národy, které měnily písmo, snadno měnily řeč, která se buď rozpadla v dialekty, nebo podlehla jazyku sousedních národů, které již písmo znaly. Neznalost písma tedy v řadě případů znamenala zánik řeči a splnutí národů s kulturnějším okolím.“²

Písmo je výhradně lidské dílo, na rozdíl od řeči, protože řeč existuje v jistém slova smyslu i u zvířat. Použitím písma se tedy lidé výrazně odlišili a oddělili od ostatních tvorů planety. Může být považováno za jeden z prostředků, který z jednotlivých kmenů utvořil národ. Prostřednictvím psaného projevu se totiž zachovávala nejen sdělení mezi jednotlivci, ale také texty zachycující zákony, myšlení, zvyky a texty umělecké hodnoty. Zkrátka texty nesoucí doklad o dané kultuře.

Vývoj a podoba písma velmi úzce souvisí se zeměpisnou polohou daného národa. Psalo se přírodními látkami na přírodní materiály, a proto se technika psaní v jednotlivých koutech světa značně lišila. První národy, které začaly používat písmo, se nacházely v podobných podnebných oblastech. V průběhu historie vzniklo velké množství různých druhů písem. Nejvýznamnější jsou však ty, jež vedly ke vzniku latinky, a které přetrvávají v jisté formě dodnes.

¹ ELIŠKA, J. *Vizuální komunikace. Písmo*. Brno: CERM, 2005, s. 6. ISBN 80-7204-418-4.

² KNIEDL, P. *Z historie evropské knihy: po stopách knih, knihtisku a knihoven*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1989, s. 11. ISBN 80-205-0093-6.

1.2 První písmo

Nezávisle na sobě zhruba ve stejném období vzniklo písmo v Africe v poříčí Nilu v Egyptě, v meziříčí Eufratu a Tigridu a v Asii v okolí řek Chuang-che a Jang-c'-ťiang v Číně. „Mezi odborníky se vedou spory o tom, zda je starší egyptské *hieroglyfické písmo* nebo sumerské *klínové písmo* z Mezopotámie.“³ Kniedl se ve své knize *Z historie evropské knihy* přiklání k názoru anglických vědců, že písmo egyptské je o několik století starší než písmo sumerské. „Egyptské hieroglyfy jsou tedy nejstarším známým písmem vůbec.“⁴

První spisy psané hieroglyfy pocházejí až z období 4000 let př. n. l. a prošly dlouhým vývojem. Staroegyptská hlásková abeceda obsahovala 24 písmen v podobě obrázků, která se ve sloupcích tesala do kamene. Poté však přišel zásadní zlom nejen pro Egypt, ale pro celou historii písma a knihy. A tím byl vynález papyru. Papyrové svitky se vyráběly z dřene rostliny Papyrus, která rostla v bažinách vytvořených stoupáním Nilu. Psalo se na ně štětcem a byly přibližně 15 centimetrů široké a někdy až 18 metrů dlouhé.

Další oblastí, kde vzniklo písmo významné pro naši historii, byla Mezopotámie kde žil národ Sumerů. Z této oblasti pochází písmo známé jako klínové ryté do hliněných destiček. Toto písmo se vyvíjelo od doby 2900 let př. n. l. a prošlo sedmi etapami. Okolo roku 2350 př. n. l. se změnil také směr psaní. Začalo se psát vodorovně a četlo se zleva doprava.

Zcela zásadní posun ve vývoji písma znamenal vznik písma Féníčanů. Féníčané byli semitským národem a proslavili se jako mořeplavci. Díky tomu se dostali do styku s mnoha jinými národy a setkali se jak s písmem egyptským, tak s písmem klínovým. Na přelomu 13. a 12. století př. n. l. vytvořili své vlastní písmo, které bylo částečně inspirováno egyptským. Na rozdíl od hieroglyfů bylo však jednoduchých tvarů a opustilo formu obrázků. Každé písmo fénické abecedy bylo znamínkem pro právě jednu hlásku. „Důležitým rysem jejich písma bylo, že psali zprava doleva a že kladli

³ KNIEDL, P. *Z historie evropské knihy: po stopách knih, knihtisku a knihoven*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1989, s. 13. ISBN 80-205-0093-6.

⁴ Tamtéž, s. 13.

zpočátku písmeno vedle písmene, aniž udělali mezi slovy mezeru. Teprve později oddělovali slova malými čárkami nebo ještě později tečkami.“⁵

„Fénický vynález abecedy je čin světového významu. Z fénické abecedy je odvozeno zhruba 80 procent dnes známých abecedních systémů.“⁶ Cestování po celém Středomoří a jednoduchost písma nepochybně přispěly k rychlému rozšíření fénické abecedy.

1.3 Řecká vzdělanost

Tak jako v umění, filozofii a vědách, mělo i na podobu písma v Evropě naprosto zásadní vliv starověké Řecko. Řekové se naučili písmo od Féníčanů, alespoň tak hovoří jejich pověsti. Řekové si však toto písmo v průběhu času také přetvořili dle svého, jak co do podoby, tak co do způsobu psaní. Nejstarší řecké nápisy jsou sice psány zprava doleva tak, jako u Féníčanů, pozdější texty už jsou psány zleva doprava.

Řecké písmo ovlivnilo řadu dalších národů a stalo se základem pro jejich písma. „Na řeckém písmu stojí kultura kárská, koptská, gótská, arménská, stará gruzínská a později kultura hlaholského a cyrilského písemnictví.“⁷

Řecké písmo dalo základy staroslověnskému písmu hlaholskému, které vytvořili Konstantin s Metodějem, a které bylo používáno ve Velkomoravské říši, což byl první státní útvar na našem území.

Řecká abeceda se nejprve rozšířila na řeckých ostrovech, a poté na pevnině. Tím se vytvořilo mnoho podob této abecedy, roku 403 př. n. l. však Athéňané začali užívat písmo o 24 znacích a to se stalo jejich písmem národním. Psalo se na papyrus, později na pergamen do sloupců a spisy se uchovávaly v rolích, podobně jako u Egyptanů. Od nich také pochází myšlenka na vytvoření písáren.

V Alexandrii vybudovali Řekové již ve 3. století př. n. l. nejvýznamnější a největší knihovnu starověku. V knihovně v době největšího rozkvětu bylo údajně

⁵ KÉKI, B. *5000 let písma*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1984, s. 84. ISBN: 23-083-84

⁶ KNIEDL, P. *Z historie evropské knihy: po stopách knih, knihtisku a knihoven*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1989, s. 19. ISBN 80-205-0093-6.

⁷ KNIEDL, P. *Z historie evropské knihy: po stopách knih, knihtisku a knihoven*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1989, s. 22. ISBN 80-205-0093-6.

uchováno až 700 000 papyrových svitků.⁸ Mnoho se jich však nedochovalo, protože knihovna dvakrát podlehla požáru a nakonec zanikla, když se Alexandrie zmocnili Arabové roku 643.

Řecká vzdělanost se vyvíjela ve všech směrech. Ve filosofii, matematice a geometrii, v přírodních vědách i v umění. Platón založil slavnou Akademii. Během výbojů Alexandra Velikého se řecká vzdělanost rozšířila také do zemí východní Asie.

V roce 476 po rozpadu Západořímské říše a přechodem ze starověku do středověku, se nositelem řecké kultury stala Byzantská říše. Císař Konstantin sice založil řeckou knihovnu v Cařihradě, načež jeho následovník, císař Justinián v roce 529 zrušil platónskou Akademii. Stalo se tak po téměř 900 letech jejího fungování.

Po ustanovení křesťanství za státní náboženství se byzantská vzdělanost zajímala především o antická díla s ním spojená, zejména tedy kresby s biblickými náměty, které se staly inspirací pro pozdější ilustrace.

1.4 Řím

Římané používali písmo etruské. Etruskové své písmo vytvořili tak, že převzali písmo od Řeků a přetvořili si je. Z etruského písma se skrze prostředníky, kterými byli Venetové, Ligurové, Rétové, Sikeové, Umbrové a Faliskové⁹, vyvinula latinka.

Nejstarší dochovaný nápis psaný latinkou pochází přibližně z roku 600 př. n. l. a je napsán na zlaté sponě nalezené v Praeneste. Další nápisy byly pak nalezeny na sloupech římského fóra. Římané psali nejprve na dřevěné destičky pokryté voskem, později na papyrus a pergamen.

Po pádu Západořímské říše latinská kultura nezanikla. Každý z národů, jež vtrhly na území dnešní Itálie, latinskému vlivu podlehl. Zachování latiny pravděpodobně napomohl i fakt, že ji přijala katolická církev. Knihy raného středověku byly náboženského charakteru. Latina se stala na dlouhá staletí úřední řečí a písmem.

⁸ KNIEDL, P. *Z historie evropské knihy: po stopách knih, knihtisku a knihoven*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1989, s. 24. ISBN 80-205-0093-6.

⁹ KNIEDL, P. *Z historie evropské knihy: po stopách knih, knihtisku a knihoven*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1989, s. 27. ISBN 80-205-0093-6.

V Evropě se nejprve podoba písma vyvíjela v jednotlivých státech odlišně. Písmo ve Francii, Irsku, Německu, Švýcarsku a dalších státech, mělo každé jinou podobu. Sjednotila je až *karolinská minuskule*, která vznikla v 9. století na franckém území na základě různých národních minuskul v zemích Evropy. „Vrchol vývoje tohoto písma nastal v 11. století, již v této době se však začala projevovat gotizace ductu a tím karolinská minuskule začala pozvolna upadat.“¹⁰

Ve 12. století to byla gotika, díky níž se v Německu vyvinuly fraktura a švabach. Tyto dvě abecedy přijal později ve střední Evropě knihtisk. Je zajímavostí, že v této podobě se latinka objevovala v česky psaných literárních památkách až do poloviny 19. století. V různých státech má však latinka dodnes svou specifickou podobu, a to díky spřežkám nebo diakritickým znaménkám. Pouze v Anglii se latinka dochovala ve své původní podobě, bez žádných přídavků a znamének. Naopak nejvíce znamének přidali k původní latince Slované.

¹⁰ MUZIKA, F. *Krásné písmo ve vývoji latinky I.* 2. vyd. Praha: Paseka, 2005, s. 262. ISBN: 80-7185-738-6.

2. KODEXY

Pod rukama písařů v klášterech a skriptoriích začaly vznikat spisy, kterým se v době raného středověku říkalo kodexy, tedy středověké knihy. Neuchovávaly se už ve formě svitků, ale psalo se na pergamenové listy, které byly členěny do kapitol a svazovány kůží. Písaři si v písařských dílnách připravovali i samotné psací potřeby. Psalo se nejčastěji husím brkem nebo rákosovým perem namáčeným do černého inkoustu. Ten byl vytvořen dle speciální receptury.

Práce písařů přitom byla vysoce kvalifikovaná činnost. Než se člověk mohl stát písařem, musel získat vzdělání a především získat v psaní praxi. Církev písaře získávala z řad duchovních. Ti měli obvykle vzdělání z klášterních škol, kde nejprve psali na voskové destičky. Teprve až když získali dostatečnou praxi a při psaní nechybovali, mohli začít psát církevní kodexy. Písmem kodexů byla latinka.

Každé skriptorium psalo kodexy pro vlastní potřebu, objevily se však i případy, kdy písaři psali na objednávku. Církevní ústavy, tedy i skriptoria, měly své takzvané světské ochránce z řad šlechty, nebo dokonce samotného panovníka, kteří ústav buď založili, nebo jej alespoň dotovali. Tito činitelé se prezentovali dary a to i jiným církevním institucím. Obraceli se proto na písaře ve skriptoriích, kteří sepisovali liturgické texty, a tyto texty pak putovaly na vzdálená místa, tam, kam si činitelé přáli.

Písaři byli v té době velmi vážení a opisovatelská činnost byla někdy považována dokonce za poslání. Opisování textů bylo podle tehdejší filozofie službou Bohu. Osobní projevy písařů v textech tedy byly nepřipustné. Dochovaly se přesto kodexy s údaji o jejich pisateli, s datem a místem vzniku.

„V raném středověku byla výměnou za knihu dána například vinice, a u nás ještě v druhé polovině 14. století měl farní kostel v Novém Strašecí získat liturgickou knihu za obnos z prodeje tří krav.“¹¹ Kodexy měly tedy ve středověku velkou hodnotu a byly poměrně vzácné. Za zapůjčení předlohy pro psaní kodexu se musely dávat různé zástavy. Práce na přepisu jednoho kodexu navíc byla velmi zdlouhavá. Písmo se spíše malovalo, než psalo. Práce na jednom listu tedy mnohdy zabrala třeba celý den.

¹¹ BOHATCOVÁ, M a kol. *Česká kniha v proměnách staletí*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990, s. 26. ISBN 80-7038-131-0.

Významnou součástí kodexu byly však i ilustrace, a to nejen uvnitř knihy, ale především na vazbách. Vedle skriptorií také vznikaly malířské školy. Typy ilustrací se v jednotlivých staletích měnily, od velkých obrázků až po malé ilustrace, vždy však byly nedílnou součástí kodexů.

Specifickou činnost vykonávali i knihvazači. Knihy byly ve středověku nejprve vázány do dřevěných desek potažených barvenou kůží. V 15. a 16. století se objevila technika sešívání pergamenových listů. Na deskách se také objevovaly různé ozdoby. Zlaté zdobení kožených desek ještě dodalo kodexům na vzácnosti. Kromě kůže a zlata se však používal i samet, slonovina, drahokamy. Vedle těchto vazeb vznikla řada vazeb jednodušších a daleko skromnějších, těch se ale mnoho nedochovalo.

3. PRVNÍ ČTENÁŘI

Protože kodexy byly velmi vzácné a drahé, je logické, že si je nemohl dovolit koupit každý. Ne každý také uměl číst a psát. Mezi první čtenáře v Evropě tedy patřili lidé z řad univerzitních učitelů, duchovenstvo, studenti, nepočetná světská inteligence a velmi malý počet měšťanstva a šlechty. Vznikaly také první knihovny. Jejich vlastníci však byli, alespoň zpočátku, opět církevní hodnostáři.

Protože většina obyvatelstva tehdy neuměla číst, převládalo ve středověku ústní tradování, a to písní, ale i modliteb a příběhů. Ústní tradování byl prostředek pro předávání lidové slovesnosti a vzniklo z potřeby sdělovat si zkušenosti. Často se stávalo, že každý, kdo vyprávěl příběh někomu jinému, si jej přikrášlil, či poupravil podle sebe. V období národního obrození o mnoho století později někteří čeští autoři příběhy pocházející z ústního tradování sepsali. Například Karel Jaromír Erben nebo Božena Němcová.

V 11. století došlo k rozvoji univerzitního vzdělávání. Vznikly univerzity, rozvíjelo se mnoho věd a začaly se psát knihy jiného druhu, než pouze duchovní. Činnost písaře už nemuseli nutně vykonávat písaři ve skriptoriích, ale začali psát i laici. Mecenáši (z řad duchovenstva a šlechty, později i bohatší měšťané) si jejich služby objednávali a platili a z přepisování se tak vyvinul knižní obchod. Dochovány jsou například smlouvy mezi písaři a zadavateli o přepisu knihy. Díky jednotnému jazyku, latině, se obchod s knihami rozšířil i za hranice jednotlivých území. „Tak přinášejí čeští kronikáři například zprávy o nákupech knih v Bologni pro pražského biskupa Daniela I. (1148-1167), či v Paříži pro Václava II. pro klášter zbraslavský, který král založil.“¹²

Ve středověku před vynálezem knihtisku se objevovaly převážně kodexy s texty liturgickými nebo studijními, výjimečně zábavnými. Liturgické kodexy přitom tvořily naprostou většinu textů, které byly sepsány. Teprve když se vyvinuly vědy, jako právo, lékařství, přírodní vědy a další, množství liturgických a světských textů se trochu vyrovnalo.

¹² BOHATCOVÁ, M a kol. *Česká kniha v proměnách staletí*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990, s. 35. ISBN 80-7038-131-0.

Kodexů, nebo alespoň záznamů o nich se na našem území nedochovalo mnoho, a tak nejsou údaje o prvních čtenářích dostatečně bohaté. První doložitelné setkání obyvatel na našem území s knižní kulturou proběhlo pravděpodobně někdy v 9. století našeho letopočtu, kdy docházelo k postupné christianizaci obyvatelstva neboli nucenému přijímání křesťanství. Významné setkání obyvatel s knihami, o kterém máme záznamy, byl rok 863, kdy na naše území přišla byzantská misie, tedy Cyril a Metoděj. V době jejich působení byly liturgické texty přeloženy dokonce do staroslověnštiny.

V tomto období na našem území vznikla řada textů psaných hlaholicí ve slovanském jazyce. Za vlády Svatopluka I. ve druhé polovině 9. století však byla opět prosazována především latina, která slovanský jazyk zatlačila. Navíc potřeba knih nebyla v té době nijak veliká, protože většina obyvatelstva byla negramotná.

To se změnilo až kolem roku 1000, kdy začaly postupně vznikat nové církevní instituce. V roce 972 to bylo první pražské biskupství, dále například klášter Břevnov roku 993 a v následujících letech kláštery Ostrov a Sázava. S vyšším počtem církevních institucí tedy stoupal počet čtenářů. V kláštorech navíc vznikala také skriptoria. Opisovaly se texty liturgické a také legendy týkající se světců, nebo historické záznamy.

Koncem 11. století se pak začaly psát i kodexy čistě studijního a užitkového charakteru. Byly to například kroniky jednotlivých klášterů. Na jejich začátek bylo vkládáno kalendárium se stručným shrnutím celého církevního roku, tedy údaje o církevních svátcích, ale také o úmrtích některých představitelů dané instituce. Uváděly se zde i údaje historické, tedy o vládnoucí dynastii či vojenských výpadech. Byly však velmi stručné a často nepřesné v datech.

Z těchto textů se postupem času vyvinuly kroniky. Nejvýznamnější kronikou té doby je *Kosmova kronika* pocházející z 12. století. Od té doby také začínají být záznamy o knihách a čtenářích konkrétnější a přesnější. Kodexy už získaly svůj význam.

Ze 13. století pochází řada dochovaných kodexů, což znamená, že v té době se psalo už v daleko větší míře. Ve skriptoriích písaři knihy opisovali většinou z knih zapůjčených z jiných klášterů. Výjimkou však nebyly ani texty zapůjčené za hranicemi našeho území.

Vznikly také nové žánry, jako například duchovní drama a duchovní lyrika. Dochovaly se také první zápisy českých písní. Pokrok přišel i ve sféře světské, vnikaly

texty s básněmi a rytířskými romány. Číst však v té době umělo jen velmi málo obyvatel, a proto byly texty určeny především k hlasitému předčítání, nikoliv k soukromému užitku. Přesto se i v té době našlo pár jedinců, jež si knihy pořizovali pro své potřeby. Šlo však většinou o bohaté osoby, neboť kniha byla v té době stále ještě velmi vzácným předmětem.

3.1 Rozkvět knižní kultury za doby Karlovy

Výrazným zlomem v knižní kultuře na našem území bylo založení Karlovy univerzity v roce 1348. Sám Karel IV. je dodnes znám svou láskou ke knihám, které nejen četl, ale dále vyhledával a odkupoval vzácné svazky a pokoušel se i o vlastní literární činnost. Postupem času se do Prahy začali sjíždět studenti z mnoha zemí a mnoha kultur, které začaly naši knižní kulturu ovlivňovat. Knižní kulturu té doby lze rozdělit na církevní, studijní a ryze světskou.

V církevní tvorbě se pokračovalo v činnosti opisování liturgických kodexů ve skriptoriích. Studijní literatura obsahovala nejen kodexy se studijními materiály, ale také sborníky s poznámkami studentů a posluchačů. Na univerzitních kolejích studenti často sami sborníky a kodexy opisovali.

Kromě těchto kodexů vznikaly ve větší míře také knihy městské, účetní knihy, dvorské knihy, zkrátka knihy úřednické povahy. Vzdělání se rozšířilo i mezi měšťany, a tak projevovali zájem o knihy především měšťtí úředníci. Vznikla také zcela lidová světská tvorba plná jadrných výrazů a přístupná méně majetným obyvatelům.

V té době došlo také k postupnému přechodu na levnější psací pomůcku – papír. Nejstarší písemnost psaná na papíru, která se dochovala, je kniha *Starého města pražského* z roku 1310¹³. Pergamen byl totiž drahý a ne každému přístupný. Úřednické a studijní knihy se tedy začaly psát na papír, zatímco církevní knihy zůstaly u pergamenu.

¹³ VOIT, P. *Encyklopedie knihy*. 1. vyd. Praha: Libri; Královská kanonie premonstrátů na Strahově, 2006, s. 660. ISBN: 80-7277-312-7.

3.2 Husitství

Chmurné časy naopak postihly knihy za doby husitství na počátku 15. století. Až na pár výjimek umírněných Husových stoupenců, převládla touha husitů po radikální likvidaci umění té doby. To si totiž spojovali s Písmem a církví. Byly ve velkém bořeny kláštery, kostely a fary, včetně vzácností v nich ukrytých.

„Skvostné liturgické rukopisy i zlatem zářící chorální knihy byly v očích radikálních přívrženců nápravy stejně zbytečné, jako pestré ornáty, malované oltářní retábly, uctívané obrazy a sochy i veškerá umělecká výbava kostelů, která věřící jen odváděla od úcty k tělu Kristovu. Mnoho rukopisů a celých jejich souborů zaniklo, pokud je jejich majitelé spolu s klenoty neukryli nebo neodvezli za hranice země.“¹⁴

Čechy se v té době staly místem, kde se daly poměrně levně pořídit knihy. Husovi stoupenci je brali do zástavy, nebo jako kořist, kterou prodávali. Tak se stalo, že mnoho kodexů se v té době dostalo do zahraničí, neboť mezi zahraničními kupci a majiteli knihoven se brzy rozkřiklo, že v Čechách lze levně koupit i ty nejvzácnější svazky. Husité však tuto škodu nepáchali s cílem ničit knihy, ale s cílem provést očistu církve.

Paradoxně se nám tedy z doby husitství dochovala i řada kodexů, neboť husité měli hluboký a vřelý vztah k Písmu svatému. Vznikla tak řada specifických husitských biblí. Vyznačovaly se jednodušším typem kurzívy a odstraněním ozdobného kaligrafického písma. Bible tak získala menší tvar a byla skladnější. Dochovala se tedy například *Bible táborského hejtmána Filipa z Padeřova z let 1432–1435*.

¹⁴ BOHATCOVÁ, M a kol. *Česká kniha v proměnách staletí*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990, s. 93. ISBN 80-7038-131-0.

4. VYNÁLEZ KNIHTISKU

Polovina 15. století je spojována se třemi významnými událostmi, které jsou považovány za pomyslnou hranici mezi středověkem a novověkem. „Jednak to byl pád Cařihradu do rukou Turků (1453) a konec byzantské říše, jednak objevení Ameriky Kryštofem Kolumbem (1492) a konečně Gutenbergův vynález knihtisku (okolo roku 1450). Žádná z těchto událostí nezměnila svět okamžitě, ale jejich důsledky se během doby staly tak významnými pro vývoj lidstva, že právem stojí v hranách nového věku.“¹⁵

Za vynálezce knihtisku je tedy považován Johan Gutenberg z Mohuče. Jeho vynález však spočívá ve spojení již dříve objevených technik v systematický výrobní proces. Hlavními složkami jeho vynálezu byly pohyblivé litery, tiskové barvivo a tiskařský lis, inspirovaný lisem vinařským. Gutenberg svůj vynález zpočátku velmi přísně tajil. Obával se inkvizice a také útokům ze strany profesionálních písařů, kteří by se jistě jeho vynálezem cítili ohroženi.

Díky původnímu povolání zlatníka, měl Gutenberg dostatečné znalosti, aby mohl vytvářet jednotlivé litery do tiskařského lisu. Kolem roku 1448 vynálezce lis ještě více zdokonaloval a pracoval na svém prvním díle – na tištěné latinské bibli. Aby se však mohl plně věnovat práci v tiskařské dílně, v té době v Humprechtově dvoře, a aby mohl zaplatit svým zaměstnancům, potřeboval peníze. Půjčil si proto značný obnos od mohučského měšťana Johanna Fusta, což se mu později stalo osudným.

Těsně před dokončením výtisku bible, která měla být mistrovským dílem, vznesl Fust požadavek na vrácení půjčeného obnosu. „Dluh činil 2026 zlatých. Byla to obrovská částka, uvážíme-li, že kamenný měšťanský dům stál v té době 80 až 100 zlatých a řemeslnický mistr vydělával za rok 20 až 30 zlatých.“¹⁶

Tento obnos samozřejmě Gutenberg neměl, a proto musel Fustovi přenechat tiskařskou dílnu v Humprechtově dvoře a o výtisk bible tak přišel, stejně jako o veškeré

¹⁵ KNIEDL, P. *Z historie evropské knihy: po stopách knih, knihtisku a knihoven*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1989, s. 51. ISBN 80-205-0093-6.

¹⁶ Tamtéž, s. 60.

stroje. Vrátil se do své původní dílny v Gutenbergově dvoře. Kolem roku 1465 se ho ujal mohučský kurfiřt Adolf Nasavský a učinil jej dvořanem. O tři roky později Gutenberg zemřel.

Kromě již zmíněné *42řádkové bible* mezi Gutenbergova díla dále patří *Turecký kalendář na rok 1455*, *odpustkový list pro Kypr o 31 řádcích* a rozsáhlý tisk práce Jana Balba *Catholicon*¹⁷.

Ačkoliv osud samotného Gutenberga byl pohnutý, jeho vynález je dodnes významný po celém světě a k jeho šíření došlo takřka okamžitě po Gutenbergově smrti. „Patří k historickým podivnostem, že k rozšíření knihtisku, vynálezu jako stvořeného k vzájemnému dorozumívání lidí, přispěla válka. V Mohuči se totiž střetli dva biskupové, Dětřich z Isenburku a Adolf Nasavský, o pohodlné biskupské sídlo.“¹⁸

V té době došlo k sesazení mohučského arcibiskupa Dietera z Isenburgu a dosazení hraběte Adolfa Nasavského na jeho místo. Dieter z Isenburgu se rozhodl bránit, a tak došlo k občanské válce, během které opouštěli Mohuč jeho obyvatelé, mimo jiné i Gutenbergovi učenci.

Tito učenci pak šířili své vědomosti dál, po celé Evropě, a došlo tedy k rozšíření knihtisku a jeho vývoji. Například první tisk v Anglii vyšel ve Westminsteru roku 1476, ve Francii to bylo už roku 1470/1471 v Paříži a v Rakousku ve Vídni v roce 1482. Tisklo se však téměř všude: ve Švýcarsku, Nizozemí, Maďarsku, Polsku či Španělsku. Tyto první tisky jsou označovány jako prvotisky neboli inkunábule. Jde o tisky, které vznikly do roku 1500. Některé odhady uvádějí, že v té době vzniklo až 27 000¹⁹ tisků v 260 místech Evropy.

Vynález knihtisku neznamenal pouze zlom kulturní, ale také průmyslový. Vidina zisku z prodeje knih byla pro mnohé impulsem k založení tiskárny. Vlastnictví tiskárny však obnášelo poměrně dost výdajů. Majitel tiskárny musel platit mzdy i veškeré náklady na pohon strojů. Vytištění knihy přitom trvalo poměrně dlouho, takže náklady

¹⁷ KNIEDL, P. *Z historie evropské knihy: po stopách knih, knihtisku a knihoven*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1989, s. 62. ISBN 80-205-0093-6.

¹⁸ SOUČEK, L. *Co zavinil Gutenberg*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1975, s. 42.

¹⁹ BOHATCOVÁ, M a kol. *Česká kniha v proměnách staletí*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990, s. 121. ISBN 80-7038-131-0.

se tiskaři nevrátili ihned. To bylo také důvodem, proč mnoho tiskáren záhy po založení zaniklo.

Není bez zajímavosti, že vynález knihtisku zcela změnil knižní trh a došlo k snížení směnné hodnoty knih. S příchodem knihtisku výrazně poklesly ceny za rukopisné knihy, a tak si jejich koupi mohlo dovolit více občanů. „Méně zámožní učenci i vzdělaní měšťané — „cives litterati“ mohli si tak nyní budovat knihovny v rozsahu, který byl dříve výjimečný i u knihoven světských a církevních velmožů nebo u velkých institucionálních kolekcí.“²⁰

Vedle tisku knih se také začaly vyvíjet první noviny, nejprve ve formě jednolistých pamfletů a letáků. Jejich sílu si začali uvědomovat ideologové a panovníci a využívali je k prosazování svých myšlenek a postojů.

4.1 Knih tisk v českých zemích

Stejně jako v ostatních zemích Evropy, vznikaly i na našem území prvotisky, inkunábule. Jejich množství však nelze s těmi zahraničními srovnávat. Přesto se jejich zkoumání věnovali badatelé už od 17. a 18. století, protože jde o významnou součást české kultury. Za tiskařské centrum té doby je považováno město Plzeň. Po husitských válkách si totiž zachovalo, na rozdíl od kališnické Prahy, svůj katolický ráz, a tím i vstřícné vztahy s Německem. A právě z Německa do Čech přicházeli první knihtiskaři a učili zde toto řemeslo.

Dodnes je známá existence 44 prvotisků původem z Čech, z toho 39 v českém jazyce a pouze 5 v latině.²¹ U většiny prvních knih je velmi obtížné přesně určit jejich původ, autora a období, kdy byly vydány. Neobsahují totiž mnohdy žádné údaje o svém původu. V průběhu historie se tedy vedly a vedou spory o tom, která z knih je ta nejstarší. Prvotisky nalezené na našem území se tedy dělí podle stáří do tří skupin.

Nejstarší skupinu tvoří čtyři česky psané knihy a tři latinské. Mezi nimi je například rytířský román *Kronika Trojanská*. Tuto kroniku zkoumal také Josef

²⁰ ŠMAHEL, F. *Knih tisk a kniha v českých zemích od husitství do Bílé hory*. 1. vyd. Praha: Academia, 1970, s. 11.

²¹ BOHATCOVÁ, M a kol. *Česká kniha v proměnách staletí*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990, s. 121. ISBN 80-7038-131-0.

Dobrovský, neboť je považována za nejstarší českou tištěnou knihu u nás, vytištěnou roku 1468. Pozdější badatelé však posunuli datum vydání knihy až na rok 1476.

Druhá skupina inkunábulí pochází z roku 1484 a jejich původ je přesně znám. V tomto období přišel do Čech německý tiskař Johan Alakraw a usadil se na krátkou dobu v jihočeském Vimperku. Zde vydal roku 1484 tři tisky. Dva byly latinské a jeden český. Šlo o nejstarší dochovaný *český lunární kalendář na rok 1485*.

Také původ třetí skupiny prvotisků je znám. Šlo o tisky převážně české, vytištěné v letech 1487 až 1500, a to v tiskárnách v Praze, v Kutné hoře a v Plzni. Z Kutné hory se dochovala *Kutnohorská bible* tiskaře Martina z Tišnova. Šlo o nákladnou práci, na kterou si Martin z Tišnova musel půjčit peníze. Po ukončení tisku bible dokonce jeho tiskárna zanikla. Přestože se tiskařské řemeslo postupně přesunulo z Plzně do Prahy, koncem 15. století ještě v Plzni působil tiskař Mikuláš Štětina Bakalář, který v letech 1498 a 1499 vydal osm tisků.

O tiskařích z Prahy se dochovalo poměrně dost informací. V historických publikacích jsou většinou pojmenováni podle jejich nevýznamnějšího tisku. Šlo tedy o Tiskaře Žaltáře, Jonatu z Vysokého Mýta, který vytiskl například *Žaltář* a druhé vydání *Kroniky Trojánské*, což svědčí o její oblíbenosti v té době. Dalším tiskařem byl Tiskař Pražské Bible, Jan Kamp, vydavatel neilustrované *Pražské bible*. Třetím ze skupiny pražských tiskařů byl Tiskař Koranda, který však své tisky neoznačoval, a tak je jejich pražský původ pouze domněnkou.

Obsah prvotisků byl už nejen náboženský, ale i světský. Církev sice pochopila, že díky knihtisku se jí otevírají nové možnosti a stoupá naděje na získání věřících, světská literatura ji však co do počtu titulů předběhla. Vydávaly se opět knihy studijní, ale objevily se i cestopisné spisy, kroniky a legendy. Zachovaly se tři české právní spisy, ale pouze jeden lékařský.

Se zpřístupněním knihy širšímu obyvatelstvu začala stoupat i vzdělanost a zvýšil se počet čtenářů. Čtení v počátcích 16. století však nelze chápat, jako čtení dnešní. Tehdejší čtení bylo zpravidla kolektivnějšího rázu. Četlo se nahlas, pomalu a čtenáři pečlivě vnímali každé jednotlivé slovo knihy, často se některé pasáže učili nazpaměť.

Díky vynálezu knihtisku přestala kniha takovou vzácností jako dříve. Došlo postupně ke zvýšené produkci knižních titulů a i její podoba se přizpůsobila, takže kniha se stala lépe přenosnou.

Kniha už neměla sloužit jen ke čtení církevnímu, učeneckému, ale měla být součástí městské domácnosti. Měla mít takovou podobu, aby ji lidé mohli přenášet z místa na místo, aby ji řemeslníci mohli využívat při své práci, kupci při jejich obchodech a ženy při péči o své blízké. Kniha měla sloužit „k poučení, ukrácení času i k probuzení duše“.²²

²² BOHATCOVÁ, M a kol. *Česká kniha v proměnách staletí*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990, s. 145. ISBN 80-7038-131-0.

5. ČESKÁ KNIHA V 16. STOLETÍ

Ačkoliv je rok 1500 považován za jakousi hranici oddělující inkunábule od ostatních spisů, knihy vydané po tomto roce se od těch předchozích příliš nelišily. Teprve v průběhu 16. století dostala kniha svůj specifický ráz. Tiskaři se postupně odpoutávali od užívání typografického písma zhotovovaného jednotlivci. Nejprve se začaly se prodávat matrice, které se doma odlévaly a později začaly velké tiskařské domy prodávat přímo hotové sazby, které podobu knih sjednotily.

České tiskárny pokračovaly ve své tvorbě plynule i po roce 1500, aniž by se podoba knih nějak změnila. Mezi nejvýznamnější tiskárny patřila pražská tiskárna patřící kramáři Severinovi a tiskárna Mikuláše Bakaláře v Plzni. V průběhu 16. století tiskáren postupně přibývalo.

Vedle Severinovy tiskárny v Praze působila například tiskárna humanisty Mikuláše Konáče z Hodiškova, dále tiskaři Jan Had, Ondřej Kubeš z Žepů, Jan Severin mladší a další. Roku 1547 započal svou činnost také Jiří Melantrich. Tiskárny se kromě původních několika měst rozšířily i do mnoha dalších. Tisklo se například v Litomyšli, Litoměřicích, Mladé Boleslavi, na Moravě v Prostějově.

Do vývoje knihy zasáhl výrazně vývoj kulturní, konkrétně příchod humanismu a renesance v 16. století. Obsah knih se stále více odkláněl od ryze církevních a studijních témat. Tiskli se autoři současní, domácí i zahraniční, díla, která souvisela s prohlubováním vzdělanosti a životní praxi měšťanstva. Renesance v kultuře znamenala také návrat k antickému umění. Začala se proto vydávat přeložená antická díla.

Překladatelská činnost se tehdy považovala také za činnost tvůrčí. Překladatel nejen text interpretoval, ale také jej upravoval, pokud se v něm objevilo něco, co by české čtenářstvo nepřijalo, doplňoval jej o vlastní myšlenky a poznámky. Stále větší význam měla předmluva překladatele uvnitř v knize. Čtenáře vydané dílo více zaujalo, doporučil-li je jejich krajan.

Český humanismus ovlivnili i zahraniční autoři. Konkrétně například Erasmus Rotterdamský, jehož *Chvála bláznovství* (nadčasový spis národního významu) byl přeložen českým humanistou Řehořem Hrubým z Jelení roku 1512, tedy pouhé tři roky po vydání díla autorem. Pro vývoj české reformace byla určující reformace německá,

reprezentovaná jejím zakladatelem Martinem Lutherem, který za svého předchůdce pokládal Jana Husa.

Kromě již zmíněných knih se v českém prostředí začaly tisknout také nástěnné kalendáře, doplněné poznámkami o správné životosprávě, údaji o církevních svátcích, o astrologicko-astronomické údaje. Byly zde také pokyny o tom, které činnosti se hodí vykonávat v daném ročním období. Tyto kalendáře se staly tak oblíbenými, že se začaly tisknout i ve formě knih, aby se daly přenášet z místa na místo, a aby čtenáři mohli příležitostně studovat rady do života.

Roku 1506 vydal Pavel Olivetský v Litomyšli první lékařskou knihu. Autorem byl Jan Černý. Sepsal knihu ne za účelem zisku, ale z čistě lidských důvodů. Jan Černý ji vydal v češtině a byla určena pro prostý lid, který neměl peníze na drahé léky a na zaplacení lékaře v dobách morových epidemií. Během několika morových epidemií v 16. století byla kniha opětovně vydávána a setkala se s velkým úspěchem. Jan Černý po tomto úspěchu později vydal i herbář.

Velký zájem byl také o knihy s astrologickou a astronomickou tematikou. Lidé věřili, že určitá data mají svůj význam a mohou ovlivnit jejich život. Stejně tak byl zájem o knihy plné pranostik.

„Jiří Melantrich dal přeložit všestrannou hospodářskou příručku jáchymovského kazatele Johanna Mathesia, nazvanou prostě *Oeconomie*, Knížka hospodářská. Obsahovala vše, co se týkalo manželství, dětí, čeledi, domu, rybníků, dobytka, skotu, řemesel, těžby, koupě, prodeje a služby (1547).“²³ Tato příručka byla ve své době hojně užívaná.

Na konci 16. století recepce knižní kultury – především zásluhou produkce určované tiskařskou oficínou Daniela Adama z Veleslavína – postoupila tak daleko, že ve větší míře vznikaly knihy určené přímo (a pouze) ženám (např. *Abeceda pobožné manželky*). Vycházely vždy v češtině, protože u žen se nepředpokládala znalost cizích jazyků. Určeny byly především pro ženy šlechtických rodů, protože málokteré jiné uměly číst. Byly to hlavně kuchařky. První česky psanou kuchařkou vydala pražská tiskárna Pavla Severina roku 1535.

²³ BOHATCOVÁ, M a kol. *Česká kniha v proměnách staletí*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990, s. 172. ISBN 80-7038-131-0.

V tištěných knihách nesměly chybět ani ilustrace. Vyráběly se formou dřevořezu a byly součástí takřka každé knihy, protože ilustrace byla dalším lákadlem na čtenáře. Každý si rád koupil knihu s obrázky.

Knihtisk měl obrovský význam pro oblast práva. Jednak z toho důvodu, že tištěný zákon měl trvalejší charakter, jednak proto, že se lépe rozšiřoval mezi lidmi. První český tištěný právní text bylo Vladislavské zřízení zemské z roku 1500 vytištěné v Severinské tiskárně. Tento spis měl zásadní vliv na upevnění moci šlechty.

6. EVROPSKÁ KNIHA PO BITVĚ NA BÍLÉ HOŘE

Jedním z dalších mezníků ve vývoji české knihy byla třicetiletá válka odehrávající se v Evropě v letech 1618 až 1648. Obecně lze shrnout, že šlo o vyvrcholení sporů mezi římskokatolickou církví a příslušníky reformních církví, které vznikaly v průběhu 16. století. Neméně důležitým faktorem vedoucím k válce byly mocenské a politické spory o území v Evropě. Hlavním dějištěm války bylo především Německo a země střední Evropy.

Během dlouhé války se nemohl knihtisk příliš vyvíjet, protože úroveň obyvatelstva v Evropě se rapidně snížila, mnoho lidí v důsledku chudoby zemřelo a jednotlivé země byly zpustošeny.

Pro českou knihu, stejně jako pro celý český národ, měla zásadní význam bitva na Bílé hoře v roce 1620. Tehdy došlo k porážce českých stavů a v roce 1627 pro Čechy a v roce 1628 pro Moravu, vydal král Ferdinand II. Habsburský *Obnovené zřízení zemské*. Jeho obsahem bylo především prohlášení dědičného práva na český trůn pro rod Habsburků, zrovnoprávnění češtiny a němčiny a jediným povoleným vyznáním bylo od té doby římskokatolické. V tomto období opustilo české země mnoho obyvatel, především šlechticů a měšťanů.

Protože byla nastolena tvrdá cenzura, stali se jedinými výrobci a distributory knih jezuité. Byly tištěny katolické knihy a dále rozšiřovány na katolických misiích po českých zemích. Během těchto misií prováděli jezuité prohlídky knihoven a nežádoucí knihy poté pálili. Někdy lidem výměnou za tyto kacířské spisy věnovali katolické knihy. Uchovával-li někdo nežádoucí knihu, hrozil mu trest.

Nejvýraznější osobností doby pobělohorské se stal Antonín Koniáš žijící v letech 1691 až 1760. Byl to také on, kdo sestavil seznam zakázaných knih, a kdo přísně dohlížel na jejich ničení. Vycházel přitom z *Indexu zakázaných knih*, který byl vydán již roku 1564 v Římě komisí vrcholného tridentského koncilu. Koniáš jej upravil pro české země. Právě v době po bitvě na Bílé hoře totiž uzrála doba na realizaci zlikvidování knih z tohoto seznamu. Tento Index sloužil jako pomůcka k cenzuře dokonce až do 80. let 18. století.

Knihy vydávali i exiloví uprchlíci. Lidé prchali především do Polska, do Uher a do Saska. V Polsku se proslavila tiskárna v Lešně, kde bylo až do požáru v roce

1656 vydáno přes 160 knih psaných latinsky, česky, polsky nebo německy. Nejčastěji šlo o spisy Komenského, který zde také působil, ale i hry, polemiky, katechismus, nebo spisy věnující se aktualitám ze života exulantů. Tisklo se také v Drážďanech a díky Komenskému i v Amsterdamu.

Čtenáři těchto knih byli krajani v exilu, ale také nekatolíci, kteří zůstali ve vlasti. Pro nekatolický lid, který neemigroval, měly tyto knihy snad ještě vyšší hodnotu. Byli totiž izolováni od svých duchovních, kteří většinou emigrovali. Exulanti si naopak vytvořili společenství v novém místě jejich pobytu, mohli zde knihy vydávat a především je nemuseli tajit.

6.1 Jan Amos Komenský

Jan Amos Komenský je nepochybně jedna z nejvýznamnějších postav české historie. Je významný svou pedagogickou činností a vypracováním originální pedagogické soustavy, tedy speciální metodou výuky.

Věnoval velkou část svého učení formování pravidel, jak nakládat s knihami. Je neuvěřitelné, jak moderně tehdy Komenský své rady ke čtení formuloval. Jsou využitelné a srozumitelné i pro současného čtenáře. Napovídá tomu jeho výrok: „Nestačí jen vážit si knih víc než zlata a chovat je jako poklady – neboť k čemu je ukrytý poklad? Kromě úcty je třeba knihy číst, aby poklady moudrosti v nich zakopané byly vykopány, aby se dostaly na denní světlo a užívalo se jich.“²⁴

Tento pedagog a poslední biskup Jednoty bratrské byl nucen roku 1627 (po bitvě na Bílé hoře) odejít do exilu. Odmítal totiž konvertovat ke katolictví. Odešel nejprve do polského Lešna, kde se stal biskupem a zástupcem rektora gymnázia. Byla zde také česká tiskárna exulantů, kterou Komenský hojně podporoval. V Lešně vznikla řada jeho pedagogických děl, jako například *Česká didaktika*. Zpočátku, stejně jako většina exulantů, doufal, že se bude moci brzy vrátit do vlasti. Toho se však nedočkal.

Během svého života podnikl několik cest po Evropě s cílem přednášet o pedagogice. Po dramatických událostech roku 1654, kdy Švédsko napadlo Polsko,

²⁴ BOHATCOVÁ, M a kol. *Česká kniha v proměnách staletí*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990, s. 176. ISBN 80-7038-131-0.

se roku 1656 uchýlil do Amsterdamu. Jeho útěku však předcházela požár v Lešně, který založili partyzáni, a během kterého bylo zničeno rozsáhlé dílo Komenského.

V Amsterdamu poté zřídil samostatnou českou tiskárnu. Byla zde vydána téměř polovina jeho díla, například *Veškeré spisy didaktické*, nebo části *Všenápravy (Pansofie, Vše výchova a další)*. Komenský zemřel roku 1670 a je pochován v Naardenu.

7. STALETÍ POKROKU

V 18. století došlo k významné události pro české dějiny a dějiny knihy. Bylo to období vlády Marie Terezie a poté jejího syna Josefa II., kteří provedli řadu reforem společnosti v rámci osvícenského absolutismu. Roku 1774 byla zavedena všeobecná vzdělávací povinnost. Nešlo tehdy ještě o povinnou školní docházku, nýbrž o doporučení v rámci reformace společnosti. Podle požadavků panovníků měl být občan řádné společnosti vzdělaný a kultivovaný.

Každé dítě od šesti do dvanácti let mělo navštěvovat obecnou, takzvanou triviální školu, kde se učilo číst, psát a počítat. V praxi to však vypadalo tak, že především venkovské děti školu nenavštěvovaly pravidelně. V letních měsících pomáhaly rodičům na polích s úrodou a na školu neměly čas. Přesto se v té době gramotnost českých obyvatel zvýšila.

V rámci reformy bylo také zahájeno postupné zavádění němčiny, jakožto úřední řeči. Bylo potřeba řeč sjednotit z důvodu lepší přehlednosti a praktičnosti chodu státní správy Habsburské monarchie. Německy se mělo vyučovat i na školách, na těch venkovských se však z praktických důvodů učilo v mateřském českém jazyce.

Protože v té době klesla potřeba českého jazyka, chyběla také česká literatura a ze vzdělanějších vrstev ji vlastně nikdo příliš nepostrádal. Vzdělanci si totiž snadno mohli opatřit moderní romány v německém, francouzském či italském jazyce. A tak se v knihovnách vzdělavců nacházely knihy Voltaira, Diderota či Schillera.

Česká literatura se začala ubírat poněkud praktičtější směr. Na trhu pro chudší občany existovaly do té doby knihy náboženské, nebo spíše pro zábavu, například snář. Ten byl obzvlášť oblíbenou knihou chudých. Z rozhodnutí Josefa II. se tedy začaly tisknout knihy užitečnější. Nebylo to však z touhy vzdělávat chudé, ale především z potřeby posílit ekonomiku.

A tak si obyvatelé Habsburské monarchie mohli opatřit knihy chovatelské, či pěstitelské, knihy s praktickou tematikou. „Měly nenákladnou dostupnou užitkovou

úpravu, a proto znamenaly pro lidové vrstvy společnosti významnou pomoc na cestě za vzděláním, jehož výsledky bylo možno prakticky využít.²⁵

Do historie tisku, ať už novin, či knih, se výrazně zapsal vynález Friedricha Königa z roku 1811. Byl to vynález rychlolisu, který umožnil především rychlejší produktivitu tisku, a tím se změnil knihtisk z řemesla v pravý průmysl. Roku 1817 založil König první továrnu na rychlolisy. Netrvalo dlouho a rychlolis se dostal i do Prahy. Poprvé jej využila tiskárna Synů B. Haase na Staroměstském náměstí v domě U zlaté půl hvězdy.

Dalším vynálezem, který zefektivnil tisk, byl vynález rotačky. Při tomto tisku se tiskne na dlouhý papír navinutý na válcových rolích. První podoba rotačky byla vytvořena již roku 1790 Angličanem Nicholsonem, zdokonalena však byla až v polovině 19. století. Roku 1860 postavil Američan Bullock rotačku, která odpovídá rotačkám dnešního typu. Rotačka se však využívala (a využívá) hlavně k tisku novin. K tisku knih jen výjimečně.

²⁵ BOHATCOVÁ, M a kol. *Česká kniha v proměnách staletí*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990, s. 313. ISBN 80-7038-131-0.

8. KNIHA V OBDOBÍ NÁRODNÍHO OBROZENÍ

Období národního obrození je významné pro celou českou kulturu a historii. Proběhlo v první polovině 19. století a lze je charakterizovat jako snahu českých představitelů o obnovu českého jazyka a národní uvědomění obyvatel českých zemí. Po reformách Marie Terezie a Josefa II. totiž byla čeština poněkud potlačena a za úřední jazyk byla (v rámci sjednocování jazyka v Habsburské monarchii) zavedena němčina. V pozdních fázích národního obrození tato snaha přerostla i ve snahu politickou.

Byl to například František Palacký, kdo v první fázi národního obrození přispěl k oživení české kultury. Autorů snažících se o obnovu jazyka však bylo daleko více, například Josef Jungmann, Václav Thám, František Ladislav Čelakovský, ale také Karel Hynek Mácha, či Božena Němcová. Ti všichni se ve svých dílech obraceli k české národní historii. Mezi obrozenecké autory je dnes počítán i Josef Dobrovský, ačkoliv nepsal v českém jazyce a nevěřil v obnovu češtiny.

Největší naději na znovuoobnovení českého jazyka a národní identity spatřovali tedy spisovatelé a básníci logicky v knize. Ta totiž mohla oslovit masy občanů. Autoři projevíli v tomto období snahu vědecky poznat a písemně a básnicky oživit českou národní minulost. Knihy si tehdy velká část autorů vydávala na vlastní náklady. Například Karel Hynek Mácha vydal roku 1836 svůj *Máj* na vlastní náklad v 600 kusech výtisků. Sám se také musel postarat o distribuci knih. Na vlastní náklad vydal také Josef Jaroslav Kalina svůj *Kšaft*.

Roku 1831 také vznikla Matice česká. Šlo v podstatě o založení zvláštního peněžního fondu, ze kterého měly být financovány české vědecké knihy. Ti, kdo přispěli do Matice české finančním obnosem, se stali zakladateli a měli nárok na 1 výtisk každé knihy, kterou Matice vydá. V prvním roce fungování měla Matice česká jen 32 zakladatelů. V roce 1847 jich však bylo už 2329²⁶. V Matici české vyšel Jungmannův *Slovník česko-německý*, nebo také dílo Josefa Dobrovského *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě*. Matice česká působila do roku 1949.

²⁶ ČAPKA, F. *Dějiny země koruny české v datech*. 2. opr. a dopl. vyd. Praha: Libri, 1998. ISBN 80-85983-67-2. Dostupné z <http://www.libri.cz/database/dejiny/text/t61.html#18240000>.

8.1 Význam České expedice

Pro české národní obrození měl zásadní vliv Václav Matěj Kramerius a jeho nakladatelství Česká expedice založené roku 1790, tedy v počátcích národního obrození. „Obrozenecký novinář a publicista V. M. Kramerius založil v Praze na Starém Městě vlastní nakladatelství a knihkupectví zvané Česká expedice, které se brzy stalo hlavním střediskem kulturních a politických snah české měšťanské inteligence.“²⁷

Kramerius nejprve působil jako redaktor *Schönfeldských císařských královských pražských novin*. Po neshodách s Schönfeldem začal vydávat své vlastní noviny *Krameriovy císařské královské pražské poštovské noviny* (od roku 1789).

Působil ale především jako nakladatel. Kromě překladů cizojazyčných knih chtěl oslovit co nejširší obyvatelstvo prostřednictvím zábavné literatury, tedy povídek. Vydával také cestopisy, kalendáře a literaturu pro mládež. Roku 1808 vydal například knihu *Mladší Robinson* Daniela Defoa přeloženou podle německé úpravy J. H. Campeho. „Plných sedm set předplatitelů se přihlásilo k odběru Robinsona. Venkov čte do roztrhání Krameriovy kalendáře, kupci a formani rozšiřují Krameriovy tisky po celé zemi, na Slovensko, i na turecké hranice.“²⁸ Kramerius vydal celkem 84 knih. V době jeho působení mohl tento úspěch zaznamenat také proto, že čtenáři již měli dostatečné vzdělání a především zájem o českou literaturu.

Po smrti Václava Matěje Kramerie převzal nakladatelství Česká expedice Jan Hostivít Pospíšil. Ačkoliv nepůsobil v Praze, jako Kramerius, ale v Hradci Králové, byl Krameriovým plnohodnotným pokračovatelem. A to především díky obrozeneckým snahám.

Bez ohledu na budoucí zisk vydával Pospíšil vlastním nákladem knihy v češtině. Nejprve to byly divadelní hry Václava Klimenta Klicpery či Josefa Chmely, později Pospíšil začal vydávat knihy i dalším českým spisovatelům, například Františku Josefu Čelakovskému.

Vzhledem k rozmachu tiskárny přidružil Pospíšil ke své tiskárně v Hradci Králové také knihkupectví a později zřídil pobočky v Praze a Pardubicích. Během 20. a 30. let 19. století se staly oblíbenými také časopisy, čehož Pospíšil využil a roku

²⁷ ČAPKA, F. *Dějiny země koruny české v datech*. 2. opr. a dopl. vyd. Praha: Libri, 1998. ISBN 80-85983-67-2. Dostupné z <http://www.libri.cz/database/dejiny/text/t57.html>.

²⁸ SOUČEK, L. *Co zavínil Gutenberg*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1975, s. 74.

1830 převzal časopis *Jindy a nyní*. Tento časopis vydával od roku 1834 pod názvem *Květy české*. Za působení Jana Hostivíta Pospíšila bylo českou Expedicí vydáno přibližně 400 knih. Pospíšil se tak zasloužil o významný rozmach české literatury v době národního obrození.

Vývoj knihy neustal ani po revolučním roce 1848. Představitelé národního obrození, spisovatelé a politici, tehdy poprvé vystoupili s požadavkem na přebudování habsburské říše ve federativní spolek, který by respektoval práva slovanských národů. Tato revoluce byla potlačena, přesto se ucelené požadavky českých obrozenců v budoucnu staly základem české politické reprezentace.

8.2 Rozvoj čtenářství ve 2. polovině 19. století

Základním předpokladem pro rozvoj knižní kultury byla samozřejmě schopnost člověka číst. Zatímco na přelomu 18. a 19. století byla schopnost číst výjimkou a výsadou bohatších občanů, ve druhé polovině 19. století již umělo číst celých 90 %²⁹ obyvatel Habsburské monarchie.

Zpočátku nebylo výjimkou, že číst neuměl ani sám učitel, který měl četbu vyučovat. Stávalo se tedy, že učitel byl jen o krok napřed před žáky a nedokázal číst plynule. Četba se učila pomalu, po slabikách. Základním prvkem, který se však žáci museli naučit, byla láska ke knihám. Žáci si měli především uvědomit, že kniha jim něco přináší a může je obohatit. Že nejde pouze o záležitost školského systému a povinnosti, něco se naučit, ale že je kniha může i pobavit a potěšit.

Školy však žákům doporučovaly knihy s mravním ponaučením, knihy vzdělávací. Pro rodiče, i pro učitele, bylo ještě stále přijatelnější, když se žáci knihou vzdělávali, místo aby se bavili.

V období 19. století a národního obrození bylo považováno za vlasteneckou povinnost číst knihy v češtině. Ve 2. polovině 19. století také stoupl počet česky vydávaných knih a byla vydávána řada knih pro lidové vrstvy. Knihy se vydávaly v poměrně velkém nákladu a k základu domácí literatury české rodiny patřili autoři

²⁹ ČESKÝ ROZHLAS. *Historický klub*. [online]. © 2011-2012 [cit.2013-01-29]. Dostupné z: http://hledani.rozhlas.cz/iradio/?defaultNavigation=&query=%C4%8Dten%C3%A1%C5%99stv%C3%AD&from=&to=&porad=2405x_Historick%C3%BD+klub.

Alois Jirásek či Božena Němcová, ale také autoři, kteří v průběhu historie poněkud zapadli. Ti vydávali knihy pro ženy či knihy zábavné, povídky a romány nízké kvality.

Živý obraz čtenáře 19. století popisuje spisovatel Ignát Hermann, jež je citován v pořadu Českého rozhlasu Historický klub: „Bez nějaké knihy jsme vůbec nikdy nevycházeli ani z domova, ani ze závodu. Vždy jsme měli v kapse něco pro strýce příhodu, a když jsme byli posláni na nějakou obchodní cestu po Praze – a to se dělo téměř denně – čítali jsme na ulici, čítali jsme všude, kde jsme na něco museli čekat. Čítali jsme také v dílnách řemeslníků, pokud jsme k jejich práci nepřihlíželi.“³⁰

Největší zisk měli v průběhu století nakladatelé, pokud vydávali učebnice, dětské pohádky a také dobrodružnou knihu. Česká mládež si oblíbila i zahraniční autory, například knihy Julese Vernea. Přesný počet vydaných výtisků nelze určit. Ze záznamů však lze vyčíst, že koncem 19. století nejvíce stoupl zájem o knihy dětské a knihy pro ženy. To tedy souvisí i s rozvojem gramotnosti.

Knihy se také stala o něco přístupnější širším vrstvám, ačkoliv větší knihovny vlastnili jen bohatší občané. V každé domácnosti se nacházela bible a kalendář, který byl v té době vydáván v podobě knihy. Chudším občanům vycházeli vstříc také nakladatelé. Vydávali například stejnou knihu ve vydání bohatě ilustrovaném a ozdobně svázaném, ale také v obyčejné vazbě pro méně majetné obyvatele. V některých časopisech dokonce vycházela četba na pokračování. Tyto povídky či romány byly na samostatném listu, který šel od časopisu oddělit a čtenáři si tak postupně mohli z listů sestavit celou knihu.

Vliv na rozšíření čtenářství mělo nepochybně také rozšíření periodického tisku. „V průběhu prvních dvou třetin 19. století pomohl periodický tisk rozšířit dovednost a zvyk čtení a otevřel tak literární komunikaci nové sociální prostory. Konstitovalo se kolem něj první masové publikum, jak ho známe dodnes: v důsledku rozvoje novin, měsíčníků a týdeníků najednou na rozlehlém území, v různých společenských vrstvách četli navzájem neznámí lidé v jednu chvíli jeden text.“³¹

³⁰ ČESKÝ ROZHLAS. *Historický klub*. [online]. © 2011-2012 [cit. 2013-01-29]. Dostupné z: http://hledani.rozhlas.cz/iradio/?defaultNavigation=&query=%C4%8Dten%C3%A1%C5%99stv%C3%AD&from=&to=&porad=2405x_Historick%C3%BD+klub.

³¹ JANÁČEK, P. Beletrie v periodickém tisku: k specifické situaci zveřejnění. In: JAREŠ, M., JANÁČEK, P. A ŠÁMAL, P. Povídka, román a periodický tisk v 19. a 20. století. Praha: Ústav pro

9. KNIHA A ČTENÁŘI VE 20. STOLETÍ

Knižní průmysl první poloviny 20. století se nesl ve znamení vzniku nakladatelství a vydávání edic. Dochází tedy k přeměně knižního průmyslu. Knihy už nevydává jednotlivec sám, ale nakladatelství. Jsou vytvářeny velké tiskárny a stroje na vytváření vazeb a ruční vazba je tedy záležitostí občasných zakázek jednotlivců.

Na počátku se také projeví snahy o vytvoření moderní knihy, co do vzhledu. To si vyžadovalo kvalitní čistě bílý papír, správně zvolené písmo pro daný titul, grafickou úpravu titulu, ilustrace a vazby. Vývoj knihy byl v její řemeslné stránce a snaze po dokonalosti.

Jako první u nás porušil zažité tiskařské konvence Arnošt Procházka, který nechal roku 1894 vydat svou sbírku *Postibolo duše*. Měla netradiční příčný formát, lesklou černou vazbu a byla podepsána autorem. Jakožto příslušník dekadentního směru vydal Procházka i své další sbírky v netradičním, formátu.

Od roku 1894 vycházel časopis *Moderní revue*, který se také orientoval na netradiční grafiku a soudobé autory dekadentních a symbolických básní. V rámci *Moderní revue* vycházela samostatná edice básnických sbírek. V této edici vyšla například básnická sbírka *Tajemné dálky* Otokara Březiny.

V roce 1908 byl založen také Spolek českých bibliofilů. Zakladatelem byl spisovatel František Táborský a hlavním mottem tohoto spolku bylo „rozмноžovati krásu a vnášeti ji do života“.³² Šlo tedy především o spolek vydávající knihy s důrazem na jejich vzhled. Členové spolku se domnívali, že vylepší-li grafickou podobu knihy, pozvednou její myšlenku.

Spolek českých bibliofilů vydal jako první knihu *Komenského Kšaft*, jako druhou sbírku básní Petra Bezruče *Slezské písně*. V roce 1911 byla vydána i kniha Alexandra Sergejeviče Puškina *Pohádka o caru a Saltánovi, o jeho synu, slavném a mocném bohatýru knížeti Gvidonu Saltanoviči a o Krásné labuti*. Knihu přeložil sám Táborský.

českou literaturu AV ČR, 2004. s. 15. ISBN 80-85778-47-5. Dostupné z <http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/sborniky/2005/PRPT/PRPT.pdf>.

³² BOHATCOVÁ, M a kol. *Česká kniha v proměnách staletí*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990, s. 425. ISBN 80-7038-131-0.

Na počátku století byla zahájena ediční činnost nakladatelství Studium. Vedl ji katolík Josef Florian, který si vybíral především katolické autory. Vydával jak české, tak zahraniční autory, které sám překládal. Z těch českých autorů to byl Jaroslav Durych, Julius Zeyer či Jakub Deml.

Počátek 20. století byl významný především z historického hlediska. V roce 1914 vypukla 1. světová válka. Po jejím skončení, roku 1918 došlo k rozpadu Rakouska-Uherska a vzniku samostatné Československé republiky a dalších nových států. Došlo k rozvoji demokracie, ale zároveň i totalitních režimů. Po 1. světové válce lidé doufali, že něco tak strašného, jako byla tato válka, je už nepotká. Tyto naděje však lidem vzala hospodářská krize ve 30. letech a následně 2. světová válka v roce 1939.

V meziválečném období vznikly v literatuře nové směry, například expresionismus, který je charakteristický pocity úpadku a beznaděje. Dalším směrem byla česká moderna. Kromě toho četli lidé vyloženě oddechovou literaturu, někdy také brakovou. Ta byla vydávána formou takzvaných Rodokapsů (románů do kapsy), které byly snadno přenositelné díky svému malému formátu. Ty začaly vycházet roku 1935. Obsahovaly různé dobrodružné příběhy, jako například *Rančerova dcera*. Populární se stala také legionářská literatura popisující osudy českých legionářů, kteří přežili sibiřskou anabázi. Tato literatura byla později – za vlády komunistů – potlačena.

Období 2. světové války, tedy léta 1939 až 1945 bylo období, kdy spisovatelé přestali psát nové knihy a téměř žádná nová literatura tedy nevycházela. Česká literatura, stejně jako tisk a rozhlas, podléhaly přísné cenzuře nacistické okupace. Nesmělo se psát o tématech dotýkajících se politiky, psát nesměli lidé židovského původu (Ivan Olbracht, Josef Čapek, Karel Poláček). Po heydrichiádě v roce 1942 se tyto poměry ještě zpřísnily.

Cenzurou se ale většinou podařilo projít psychologické próze a próze oslavující českého člověka. V těchto těžkých chvílích se autoři obraceli do minulosti a připomínali odvahu a vytrvalost českého národu.

9.2 Komunistický režim v Československu

V období poválečném literatura výrazně změnila svůj obsah. Konec války pro lid znamenal bod návratu a jakési navázání na přerušenou tradici, což se odrazilo

i v literatuře. Velká část děl v sobě tematicky odrazila svědectví o prožité době. To se však mělo změnit s únorovým převratem roku 1948.

Od roku 1948 se v Československu ujala vlády komunistická strana a literatura se rozdělila na dvě linie. Na oficiální a neoficiální. Do oficiální literatury spadala díla schválená, díla autorů, kteří nevystupovali proti komunistickému režimu. Naopak díla neoficiální byla vydávána buď v exilu, nebo prostřednictvím samizdatu. Jejimi autory byli lidé režimu nepohodlní. Nastala tvrdá cenzura těchto děl.

Po roce 1948 byla kniha prohlášena za lidovýchovný prostředek, tedy prostředek k ovládnutí mas a k propagandě, a proto ji chtěli logicky představitelé komunismu využít. Jakýkoliv negativní popis současného režimu, jež by se v knize objevil, byl tedy nežádoucí.

V 70. a 80. letech 20. století patřila četba k častým aktivitám. „Poměr čtenářů aktivních vůči nečtenářům a čtenářům občasným byl zhruba vyrovnán. Ženy projevovaly více zájmu o četbu, nižší sociální vrstvy četly méně.“³³

³³ HALADA, J. *Člověk a kniha: úvod do nakladatelské specializace*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993, s. 81. ISBN: 80-7066-767-2.

10. KNIHA A JEJÍ VÝZNAM V SOUČASNOSTI

Po roce 1989 se knižní kultura opět přeměnila. Lidé mají možnost číst cokoliv, indexy zakázaných knih neexistují. Možná právě proto chrlí knižní průmysl mnohdy tituly, které by se daly označit, jako brakové.

V letech 2007 a 2010 provedl Ústav pro českou literaturu Akademie věd České republiky společně s Národní knihovnou České republiky průzkum čtenářů a četby. Ze srovnání obou výzkumů se dá usoudit, že v těchto letech nedošlo k výrazné změně v chování českých čtenářů. Lze tedy shrnout základní charakteristiku současných českých čtenářů a stavu čtenářství v České republice.

Průzkum v roce 2010 proběhl na vzorku 1550 respondentů, kterými byly osoby starší 15 let. Z průzkumu vyplynulo, že 79%³⁴ obyvatel české republiky přečte za rok alespoň jednu knihu. Knihy přitom čtou více ženy (85%³⁵) než muži (73%³⁶). Nejvýraznější diferenciační roli hraje u četby vzdělání. Lidé s vyšším vzděláním tedy více čtou. Čtou nejčastěji lidé ve věku od 15 do 24 let, nebo naopak lidé ve věku nad 65 let.

Vliv na to zda se člověk stane čtenářem má i to, zda vyrůstal v prostředí, kde se četlo – tedy v prostředí, kde četli rodiče a k četbě vedli i své děti. „Dítě napodobuje, co vidí kolem sebe. Protože kolem sebe vidí ze všeho nejdřív rodiče, napodobuje ovšem rodiče.“³⁷ Jako nejčastější důvod k četbě respondenti uváděli relaxaci nebo touhu obohacení vnitřního života. Rozhodující je přitom věk do osmi let. Pokud rodiče dětem čtou a později je i ve čtení podporují, stane se z dítěte později čtenář. Svou roli hrají kupodivu i knihovníci. Je-li pracovník knihovny vstřícný a ochotný, získá dítě ke knihovně a ke knihám logicky kladný vztah.

³⁴ TRÁVNÍČEK, J. *Čtenáři a internauti: Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010)*. 1.vyd. Brno: Host, 2011, s. 47. ISBN: 978-80-7294-515-3.

³⁵ Tamtéž, s. 47.

³⁶ Tamtéž, s. 47.

³⁷ CHALOUPEK, O. *Rodina a počátky dětského čtenářství*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1995, s. 8. ISBN: 80-85865-40-8.

Nejvíce preferovanou četbou je současná oddechová beletrie, na druhém místě se umístila literatura faktu. Nejoblíbenějším současným autorem je podle průzkumu Michal Vieweg, následovaný E. M. Remarquem a Dickem Francisem³⁸. Nejoblíbenější knihou je *Vejce a já* americké autorky Betty McDonaldové, na druhém místě je podle čtenářů kniha Boženy Němcové *Babička* a na třetím místě *Osudy dobrého vojáka Švejka* Jaroslava Haška³⁹. Zajímavostí, která vyplynula z průzkumu, je fakt, že celých 51%⁴⁰ českých obyvatel nikdy nepřečetlo žádnou poezii. Čte se tedy nejčastěji beletrie.

Z průzkumů také vyplývá, že přístup k internetu nemá vliv na čtenost. Ukázalo se, že lidé, kteří často tráví čas na internetu, jsou také častými čtenáři. Za čtenáře častého průzkum považuje člověka, který přečte 13 a více knih⁴¹ za rok. Podle průzkumu tito lidé tráví na internetu více času než nečtenáři (lidé, kteří nepřečtou za rok žádnou knihu). Čtenáři si přitom na internetu počínají cíleněji a umějí s ním lépe pracovat a využívat jej, než nečtenáři.

³⁸ TRÁVNÍČEK, J. *Čtenáři a internauti: Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010)*. 1.vyd. Brno: Host, 2011, s. 120. ISBN: 978-80-7294-515-3.

³⁹Tamtéž, s. 121.

⁴⁰Tamtéž, s. 67.

⁴¹Tamtéž, s. 60.

11. STRUČNÉ SHRNUÍ HISTORIE KNIHOVEN A JEJICH VLIVU NA ČTENÁŘSTVÍ

Od počátků knihy v Českých zemích až po období osvícenství, tedy až do 18. století, byly knihovny většinou výsadou úzkého okruhu uživatelů. Knihovny byly majetkem jedné osoby či instituce, byly součástí klášterů a zámků a veřejnosti přístupné nebyly. Navštívit je mohli jen vybraní lidé.

V době osvícenství, za vlády Marie Terezie a později Josefa II. bylo jedním z prostředků pro rozšíření všeobecného vzdělání zpřístupnění odborných a vědeckých znalostí obsažených v knihách. Příležitost otevřít knihovny veřejnosti se naskytla po zrušení jezuitského řádu roku 1773. V roce 1777 vyhláškou knihovníků oznámeno otevření Veřejné c. k. univerzitní knihovny. Spadaly pod ni Klementinum, Karolinum a několik dalších zrušených jezuitských knihoven v Čechách.

„Během osmdesátých let nastal velký příliv knih ze zrušených klášterů. Do Prahy se navalilo tolik knih, že zaplnily všechny chodby Klementina, posluchárny, Zrcadlovo kapli i dnes neexistující kostel P. Marie na Louži na nynějším Mariánském náměstí.“⁴²

Od roku 1780 spravoval knihovnu Karel Rafael Ungar, který všechny nashromážděné knihy třídil. Také se zasloužil o to, aby všichni pražští tiskaři odváděli do Univerzitní knihovny po jednom výtisku každé knihy, kterou vydají. Knihovna se rozrůstala. V roce 1801 v ní bylo 147.000⁴³ svazků. Roku 1920 to bylo již 400.000⁴⁴ svazků. Knihovny při univerzitách byly zakládány i v dalších městech, například v Olomouci či v Brně.

Zatímco tyto státní veřejné knihovny se zaměřovaly na odbornou a vědeckou literaturu, začaly koncem 18. století souběžně vznikat i veřejné čítárny a půjčovny knih a novin. Ty byly zřizovány soukromníky, většinou nakladateli. Tito majitelé chtěli za poplatek poskytnout četbu zábavnou a populárně naučnou. „První čítárna novin

⁴² CEJPEK, J., I. HLAVÁČEK a KNIEDL, P. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1995, s. 127. ISBN 80-7184-163-3.

⁴³Tamtéž, s. 127.

⁴⁴Tamtéž, s. 128.

a časopisů, později i knih, byla v Praze soukromým podnikem knihkupce Wolfganga Gerleho, který založil 1772 Learned Club.“⁴⁵

Tato čítárna se sestávala z jedné místnosti Gerleho knihkupectví v Karlově ulici, kde byly vyloženy knihy, noviny a časopisy. Čtenáři čítárnu uvítali, avšak přesto neměla dlouhého trvání. Kvůli nedostatku financí zanikla. Důvodem neúspěchu byla pravděpodobně také konkurenční půjčovna Jana Ferdinanda Schönfelda v té samé ulici.

Koncem 18. století vznikla v Praze ještě řada dalších půjčoven knih. V roce 1799 byly však rozhodnutím Vídně půjčovny knih zakázány z obavy šíření zakázané literatury. Roku 1811 byl však tento zákaz zrušen. Tyto půjčovny knih prozatím sloužily především německým měšťanům a nižší šlechtě, protože většina knih k půjčení byla v němčině. Česká inteligence si však velmi dobře uvědomovala, že češtinu se nepodaří rozšířit, nebudou-li Čechům k dispozici české knihy.

11.1 První lidové knihovny

V prvních letech 19. století se objevily první lidové knihovny. Vznikaly nejprve na školách, zřizované učiteli a přístupné žákům a učitelům. Později začaly vznikat čtenářské spolky. Ty si daly za cíl nakupovat časopisy a knihy, společně je číst a vytvářet tak archivy knih určených k půjčování. První český čtenářský spolek vznikl roku 1818 v Radlicích. Ve třicátých a čtyřicátých letech se tyto spolky začaly více otevírat veřejnosti a už více odpovídaly pojmu lidová knihovna. Počty svazků v těchto původních knihovnách se pohyboval okolo 200 až 300 svazků. Některé knihovny vytvářely různé fondy knih, například knihy pro řemeslníky. Zajímavostí jsou knihovny v západních Čechách, které si daly za cíl „odvrátit lid od hospod“⁴⁶. Podle dochovaných údajů byl počet těchto lidových knihoven v roce 1905 v Čechách celkem 465⁴⁷.

Do vývoje knihoven zasáhla na začátku 20. století 1. světová válka. České země měly tou dobou velmi rozvinutou síť knihoven. Roku 1910 byly lidové knihovny

⁴⁵ CEJPEK, J., I. HLAVÁČEK a KNIEDL, P. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1995, s. 133. ISBN 80-7184-163-3.

⁴⁶ CEJPEK, J., I. HLAVÁČEK a KNIEDL, P. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1995, s. 136. ISBN 80-7184-163-3.

⁴⁷ Tamtéž, s. 137.

přístupné ve 42,4%⁴⁸ obcích v Čechách (celkem 3243⁴⁹). Do těchto knihoven bylo zaregistrováno celých 189 883 českých čtenářů, kteří si za rok půjčili přes dva a půl milionu svazků⁵⁰.

Po přetvoření společnosti a vzniku samostatného československého státu roku 1918 zájem občanů o kulturu ještě více stoupl. Česká a slovenská inteligence tedy stála před úkolem zajistit uspokojení těchto zájmů. Roku 1919 a 1920 byly za tímto účelem schváleny zákony, které stanovily, že každá obec musí zřídit knihovnu a mimo jiné psát obecní pamětní knihu. Práci v knihovně mohl vykonávat pouze knihovník, vzniklo tedy povolání knihovník, které mohl vykonávat jen člověk vzdělaný na knihovnické škole.

V období mezi lety 1921 a 1928 díky těmto novým zákonům narostl počet knihoven v Československé republice o 484%⁵¹. Povinnost zřídit knihovnu však také znamenala, že v některých obcích byl v knihovně jen velmi malý počet knih. Knihovny byly intenzivně využívány, ale postupem času růst čtenářů a výpůjček pomalu klesal, neboť knihovny nebyly doplňovány novými knihami tak rychle, jak by bylo třeba.

Hospodářské krize v letech 1929 až 1934 ovlivnila kromě průmyslových odvětví také ta kulturní, tedy i knihovnictví. Byly snižovány dotace knihovnám a to obecní, tak i celostátní. V té době došlo ke zvláštnímu jevu. Knihovny zaznamenaly obrovský (i když pouze dočasný) nárůst čtenářů. Většinou šlo o chudé osoby s malými příjmy. Protože tito obyvatelé měli sotva peníze na jídlo, těžko si mohli koupit lístek do divadla, podívat se na film v kině, nebo jakkoliv jinak kulturně žít. Zbývalo proto jediné – vypůjčit si knihu v knihovně. Většina veřejných knihoven totiž v té době půjčovala nezaměstnaným obyvatelům knihy zdarma.

Nastala však takzvaná krize četby. V důsledku hospodářské krize neměly knihovny finance na nákup nových knih, a proto se často uchylovaly k nákupu takzvané brakové literatury, která byla levná.

V období těsně před druhou světovou válkou a během ní ovlivňovala politická situace všechny sféry společnosti, včetně knihoven. Vztahy v předválečném

⁴⁸Tamtéž, s. 143.

⁴⁹Tamtéž, s. 143.

⁵⁰Tamtéž, s. 143.

⁵¹Tamtéž, s. 153.

Československu se vyhrocovaly a bylo na čase přiklonit se na jednu ze dvou stran – fašistickou nebo protifašistickou. Opozice proti fašismu posílila u většiny českých a slovenských spisovatelů a umělců, zato mezi německou menšinou převládala fašistická ideologie. V německých knihovnách, které ještě v té době existovaly na československém území, byly postupně všechny knihy nahrazovány těmi fašistickými.

„Mnichovský diktát a obsazení pohraničního území německými okupanty byly začátkem konce významné předmnichovské éry československého knihovnictví.“⁵² Československé ztratila v důsledku německé okupace 19%⁵³ odborných a vědeckých knihoven, 34,4% knihoven veřejných. České knihy z těchto knihoven byly ve velkém ničeny.

11.2 Knihovny od 2. poloviny 20. století po současnost

Po těžkém období druhé světové války, kdy se knihovny nijak nerozvíjely, nastalo další období, které opět neznamenal žádný větší rozvoj. A to byl rok 1948. Po tomto roce došlo k takzvanému očištění knihoven. Lidové knihovny byly zařazeny pod ministerstvo informací a mohly tedy být kontrolovány.

V prvních fázích této cenzury knihovny, nebylo odstraňování nežádoucích knih systematické, protože knihovníci dostávali pokyny z více zdrojů. V roce 1949 se objevily první seznamy závadné literatury, která měla být z regálů knihoven odstraněna. Tyto knihy odstraňovali sami knihovníci. Osoby pověřené ÚV KSČ poté prováděly kontrolu knihoven.

V roce 1950 byly vydány nové cenzurní seznamy, které měly ještě důsledněji přispět k vytřídění nežádoucích knih. Zlikvidována měla být literatura nacistická, protistátní a protisovětská. Tyto seznamy však byly postupně neustále doplňovány o nové nežádoucí autory a jejich díla. Ocitli se na nich poúnoroví emigranti, čeští fašisti, lidé odsouzení v politických procesech nebo lidé obvinění z kolaborace s Němci za 2. světové války.

⁵² CEJPEK, J., I. HLAVÁČEK a KNIEDL, P. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1995, s. 169. ISBN 80-7184-163-3.

⁵³ Tamtéž, s. 169.

Nově začaly vznikat vědecké knihovny, které byly postaveny do čela regionálních knihoven. Hospodářský útlum v 70. a 80. letech 20. století přispěl k úpadku knihovnictví. Knihovny neměly na rozvoj dostatek financí.

Rok 1989 zasáhl i do vývoje knihoven. Negativně byly zasaženy knihovny městské a obecní, které se musely financovat místní samosprávou. Naopak rozvoje se dočkaly knihovny vysokoškolské, které se začaly otevírat veřejnosti a konkurovat tak vědeckým knihovnám. Po roce 1989 má však Česká republika jednu z nejhustších sítí knihoven.

Podle údajů Českého statistického úřadu množství vypůjčených knih od roku 1989 do roku 2010 neklesá. Zatímco v roce 1989 byl počet výpůjček v knihovnách 62 102⁵⁴ knih za rok, v roce 2010 to bylo 66 773⁵⁵ knih za rok. Zaznamenán byl dokonce i větší výkyv. V roce 2004 si čtenáři vypůjčili celých 72 875⁵⁶ knih za rok.

Z průzkumu Ústavu pro českou literaturu Akademie věd České republiky a Národní knihovny České republiky v roce 2010 vyplynulo, že 38%⁵⁷ obyvatel České republiky navštíví během roku alespoň jednou některou knihovnu. Knihovny přitom navštěvují častěji ženy, než muži. Z průzkumu také vyplynulo, že není pravdou, že lidé málo čtou (jak se může zdát ze srovnání průzkumu čtenářství v roce 2007 a pozdějšího průzkumu v roce 2010 – průměrný počet zakoupených knih poklesl v roce 2010 o 25%⁵⁸). V důsledku současné ekonomické situace však lidé knihy méně nakupují, ale v knihovnách si je půjčují stále stejně často.

⁵⁴ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Kultura v České republice (vybrané ukazatele)*. [online]. ©2012 [cit. 2013-02-13]. Dostupné z: http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/1209.pdf

⁵⁵ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Kultura v České republice (vybrané ukazatele)*. [online]. ©2012 [cit. 2013-02-13]. Dostupné z: http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/1209.pdf

⁵⁶ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Kultura v České republice (vybrané ukazatele)*. [online]. ©2012 [cit. 2013-02-13]. Dostupné z: http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/1209.pdf

⁵⁷ TRÁVNÍČEK, J. *Čtenáři a internauti: Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010)*. 1.vyd. Brno: Host, 2011, s. 97. ISBN: 978-80-7294-515-3.

⁵⁸ Tamtéž, s. 92.

PRAKTICKÁ ČÁST

Průzkum veřejného mínění – (kvalitativní a kvantitativní průzkum „čtenářství“ v ČR na vybraném vzorku)

Studie vztahu studentů vysokých škol v Praze ke čtení a literatuře obecně

12. ÚVOD

Monitorování postoje české veřejnosti k literatuře, stejně tak jako mezinárodnímu srovnávání, tzn. jak „si stojí“ česká populace například v počtu přečtených knih za určité období nebo kolik minut denně Češi čtou, atd., se v České republice věnují různé agentury pro výzkum, například agentura Factum Invenio nebo Asociace komunikačních agentur, atd.

Významným zdrojem informací v této oblasti je nepochybně práce literárního vědce Jiřího Trávnicka, který v roce 2007 vydal knihu „Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize“, v níž byly představeny výsledky prvního komplexního výzkumu vztahu české populace k literatuře tohoto autora. Kniha „Čtenáři a internauti: obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení“ z roku 2010 přináší výsledky druhého reprezentativního výzkumu čtenářů a čtení v České republice.

Uvedené zdroje informací o vztahu české populace k literatuře poskytují obraz o obecném postoji lidí v ČR k literatuře.

Průzkum v rámci této bakalářské práce je proto zaměřen na specifickou cílovou skupinu, a sice na vysokoškolské studenty v hlavním městě České republiky Praze. Lze předpokládat, že studenti čtou více, než běžná populace už kvůli samotnému faktu, že jsou studenty, a v rámci studia číst musejí. Ovšem zajímavé bude nepochybně nalezení odpovědi na otázku, co čtou. Tedy zda čtou pouze odbornou literaturu, učebnice a skripta související s jejich studiem, anebo zda si najdou čas i na četbu například beletrie či poezie. Kromě toho z výzkumu Jiřího Trávnicka, ale i z jiných výzkumů vyplývá, že největší vliv na vytváření pozitivního vztahu ke čtení knížek se utváří v dětském věku. Proto je v dotazníku zařazena i otázka, týkající se četby v dětství.

13. CÍL ŠETŘENÍ

Cílem šetření bude zjištění vztahu k literatuře vysokoškolských studentů v Praze a ověření základních hypotéz průzkumu, které byly stanoveny i ve vazbě na průzkumy provedené Jiřím Trávníčkem. Vedlejším cílem tohoto průzkumu tedy bude i ověření výsledků obou doposud provedených rozsáhlých průzkumů Jiřího Trávníčka, ze kterých například vyplynul závěr, že vysokoškolsky vzdělaní lidé čtou více než lidé s nižším vzděláním. Proto tedy byla jako jedna z hypotéz průzkumu zařazena hypotéza, že vysokoškolští studenti čtou více než běžná populace.

Hlavní pozornost bude v rámci průzkumu věnována porovnání vztahu pražských vysokoškolských studentů humanitních a technických oborů k literatuře s cílem ověřit pravdivost základních hypotéz této práce. Pro účely této práce jsou považováni za humanitně zaměřené především studenti Karlovy Univerzity, například studenti filozofické fakulty, právnické fakulty, lékařské fakulty, apod. Za technicky zaměřené pak jsou považováni studenti Českého vysokého učení technického. Detailnější rozbor proveden nebyl a účastníci šetření se sami zařadili do jedné z uvedených kategorií.

14. ZÁKLADNÍ HYPOTÉZY PRŮZKUMU

Základní hypotézy průzkumu veřejného mínění jsou:

1. že vysokoškolští studenti čtou více než běžná populace,
2. že studenti humanitních oborů čtou více než studenti technických oborů,
3. že vysokoškolští studenti čtou kromě literatury, která je nutná k jejich studiu, i jiné žánry,
4. že na formování vztahu k literatuře má zásadní vliv to, jak moc četl člověk v období dětství.

14.1 Cílová populace či cílová skupina (základní soubor)

Cílovou populací jsou studenti pražských vysokých škol ve věku mezi 19 a 27 lety.

14.2 Výběr respondentů (výběrový soubor)

Průzkum byl proveden dvěma na sebe navazujícími metodami (kvalitativní výzkum a kvantitativní výzkum) a velikost souboru respondentů byla určena v návaznosti na konkrétní metodu výzkumu.

15. KVALITATIVNÍ VÝZKUM

Kvalitativní výzkum byl proveden metodou *Focus Groups Discussio a.* proběhl dne 10. ledna. Byl realizován formou skupinové diskuse s 6 zástupci cílové populace řízené moderátorem podle předem schváleného scénáře. Scénář obsahuje otázky seřazené do tematických bloků, účastníci diskuse k těmto tématům vyjadřují svoje názory nebo uvádějí své osobní zkušenosti, či příklady ze svého okolí, vztahující se k danému tématu. Výhodou skupinového rozhovoru je možnost získat relativně snadno informace, které nám pomohou v základní orientaci v daném problému. Další předností je poměrně rychlá realizace skupinového rozhovoru.

Výběr respondentů do skupinové diskuse byl proveden tak, aby byly zastoupeny věkové skupiny adresátů 19–21 let, 22–24 let, 25–27 let, vždy 2 osoby z každé věkové skupiny, přičemž vždy jeden respondent byl studentem humanitního zaměření a druhý studentem technického zaměření. Další hlediska pro výběr (např. pohlaví, rodinný stav) nebyla uplatněna.

Cílem kvalitativního výzkumu bylo vytvořit podklady pro kvantitativní výzkum - dotazníkové šetření. Respondenti se formou volné diskuse vyjadřovali celkem k 5 tématům. Ze skupinové diskuse byly vybrány typické výroky účastníků (kurzívou).

V úvodu kvalitativního výzkumu bylo provedeno pilotní otestování dotazníku připraveného pro kvantitativní výzkum s cílem ověřit, zda jsou všechny otázky srozumitelné. Všechny otázky byly pro respondenty srozumitelné a nikdo neměl problém s vyplňováním.

15.1 Témata kvalitativního výzkumu:

1. *Jaký význam má podle vašeho názoru četba pro rozvoj osobnosti člověka?*

...četba rozvíjí slovní zásobu a pomáhá při znalosti správného pravopisu ...

...čtu jenom sportovní rubriky v novinách, čtení knížek považuji za ztrátu času ...

... neumím si představit život bez knížek ...

2. Jaké knížky čtou podle vašeho názoru nejvíce vysokoškolští studenti?

... já osobně čtu jen učebnice a skripta; na nic jiného mi už nezbyvá čas...

... nejvíc knížek přečtu po zkouškovém období; čtu detektivky, fantasy, romány...

... myslím si, že vysokoškoláci čtou stejné žánry jako jiní lidé; kromě toho musí číst také odbornou literaturu a skripta, což souvisí s jejich studiem...

3. Čtou vysokoškolští studenti jen proto, že musí, anebo proto, že je to baví?

... obojí...

... myslím si, že čtou pro zábavu, aby se odreagovali od studijních povinností ...

... někteří čtou jen to, co musí kvůli škole...

4. Čtou technicky zaměření studenti víc než ti, kteří jsou zaměřeni humanitně?

... nerozlišoval bych to takto; myslím si, že je to individuální a může to být i opačně ...

... jsou lidé, které čtení knížek nebaví bez ohledu na své zaměření...

... hrozně by mě překvapil např. stavební inženýr, který by četl poezii...

5. Kolik knížek podle vašeho názoru přečte průměrný Čech pro svou zábavu?

... určitě to záleží na jeho časových možnostech...

... já přečtu tak 2 – 3 knížky za měsíc, ale například ve zkouškovém období čtu jen skripta a učebnice...

16. KVANTITATIVNÍ VÝZKUM

Kvantitativní výzkum byl proveden formou dotazníkového šetření, realizovaného prostřednictvím internetových stránek www.vyplnto.cz. od 11. ledna do 8. února 2013. Dotazník vyplnili náhodní návštěvníci uvedených stránek. Kromě této formy výzkumu bylo realizováno vyplnění dotazníku formou telefonických odpovědí na jednotlivé otázky uvedené v dotazníku, nebo byl dotazník předložen k vyplnění v listinné podobě.

Celkem se na kvantitativním výzkumu podílelo 108 studentů, 8 z nich bylo z vyhodnocení vyřazeno z důvodu nedokončení odpovědí na všechny otázky. Do vyhodnocení tedy bylo zařazeno celkem 100 dotazníků.

Výběr respondentů v kvantitativním výzkumu:

Hlediska pro definování respondentů kvantitativního výzkumu byla stanovena pouze dvě:

- zaměření studia (humanitní, technické)
- věk

Zaměření studia

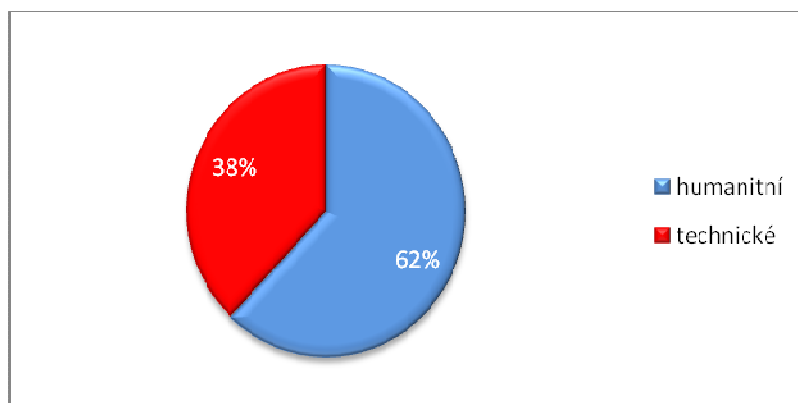
Ze 100 respondentů se podílelo na šetření 62 studentů škol s humanitním zaměřením a 38 studentů škol s technickým zaměřením (viz tabulka 1, graf 1).

Tabulka 1: Zaměření studia

Zaměření	počet
humanitní	62
technické	38
celkem	100

Zdroj: autor práce

Graf 1: Zaměření studia

Zdroj: autor práce

Věk

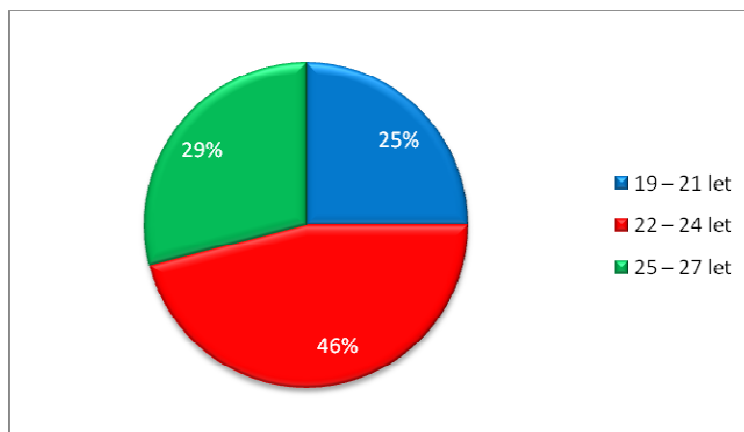
V rámci kvantitativního výzkumu bylo dotázáno celkem 100 studentů ve věku 19–27 let. Věková struktura respondentů, jak je patrné z tabulky, měla největší zastoupení (47 %) v kategorii 22–24 let (38 respondentů). Druhou nejpočetnější skupinu tvořili respondenti ve věku 25–27 let (24 respondentů; 29 %) a nejméně (20 respondentů; 24 %) bylo ve věku 19–21 let. (viz tabulka 2).

Tabulka 2: Věk respondentů

Věkové	počet
19 – 21 let	25
22 – 24 let	46
25 – 27 let	29
celkem	100

Zdroj: autor práce

Graf 2: Věk respondentů

Zdroj: autor práce

16.1 FORMULACE OTÁZEK - Kvantitativní výzkum

Při tvorbě dotazníku pro kvantitativní výzkum bylo třeba si nejdříve ujasnit, jaké informace chceme získat.

V dotazníku je nejprve zařazena otázka týkající se počtu přečtených knih za měsíc. Z výsledků výzkumu Jiřího Trávnicka vyplynulo, že určitým mezníkem pro závěr, že daný člověk čte „hodně“, je 12 a více přečtených knih za rok. Další otázka se týká toho, proč daný respondent čte – tedy zda pro zábavu nebo kvůli studiu. Dále jsem se zaměřila na otázku jakou literaturu čte a zda čte už od dětství. Na závěr jsem zařadila otázku, zda považuje četbu za důležitou součást života.

Otázky jsou formulovány srozumitelně a jednoznačně, aby respondentu zaujaly a aby odpovídal pravdivě podle svých pocitů. Několik otázek (otázka č. 4-7) jsou tzv. polootevřené. To znamená, že kromě předem navržených odpovědí může respondent doplnit i vlastní odpověď, pokud předložené varianty v jeho případě neodpovídají skutečnosti.

DOTAZNÍK – kvantitativní výzkum

1) Jaký je váš věk?

- a) 19-21.
- b) 22-24.
- c) 25-27.

2) Jste studentem

- a) Technického oboru VŠ.
- b) Humanitního oboru VŠ.

3) Kolik knih přečtete v průměru za měsíc?

- a) 0.
- b) 1.
- c) 2.
- d) Více než 2.

4) Z jakých důvodů obvykle čtete?

- a) Ze studijních důvodů.
- b) Protože mne četba baví, je to můj koníček.
- c) Abych nevybočoval ve společnosti z řady.
- d) Abych si rozšířil vzdělání.
- e) Jiný důvod, příp. jaký.

5) Jaký druh knih nejčastěji čtete?

- a) Odbornou literaturu (z vlastní iniciativy např. knihy týkající se koníčků, umění, kultura).
- b) Beletrii.
- c) Poezii.
- d) Učebnice, skripta (povinnou studijní četbu).

6) Bavilo vás číst v dětství?

- a) Ano, už jako malý/á jsem četl/a.
- b) Ne, číst jsem začal/a až v pozdějším věku.
- c) Ano, ale nyní nečtu.
- d) Ne, nikdy mě četba nebavila.

7) Myslíte si, že je pro člověka četba důležitá?

- a) Ano, vzdělává se tak v mnoha oblastech.
- b) Ne, je to ztráta času.
- c) Četba není příliš důležitá, ale ani to není úplná ztráta času.
- d) Jiný názor, příp. jaký.

17. NÁVRH ZPŮSOBU ZPRACOVÁNÍ A PREZENTACE VÝSLEDKŮ

A. JAK BUDOU VÝSLEDKY ZPRACOVÁNY

Výsledky budou zpracovány formou komentáře k jednotlivým otázkám uvedeným v dotazníku a prezentovány graficky tak, aby z nich byl názorně vyjádřen poměr názorů jednotlivých skupin respondentů.

B. JAKÉ STATISTIKY BUDOU Z PRŮZKUMU VYPOČÍTÁNY

Na základě výsledků průzkumu bude vyhodnocen vztah českých vysokoškoláků k literatuře a provedeno porovnání toho, jak moc čtou studenti škol s humanitním zaměřením v porovnání se studenty škol s technickým zaměřením.

Bude sestaven žebříček „čtenosti“ jednotlivých literárních žánrů, uvedených v otázce č. 5 dotazníku – „Jaký druh knih nejčastěji čtete?“.

C. JAK BUDOU VÝSLEDKY PREZENTOVÁNY

Výsledky průzkumu budou prezentovány v kapitole **Výsledky a komentáře** a v **Závěru průzkumu veřejného mínění**, v rámci zhodnocení splnění cílů průzkumu, formulovaných v úvodu.

18. VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU:

Otázka č. 3. : Kolik knih přečtete v průměru za měsíc?

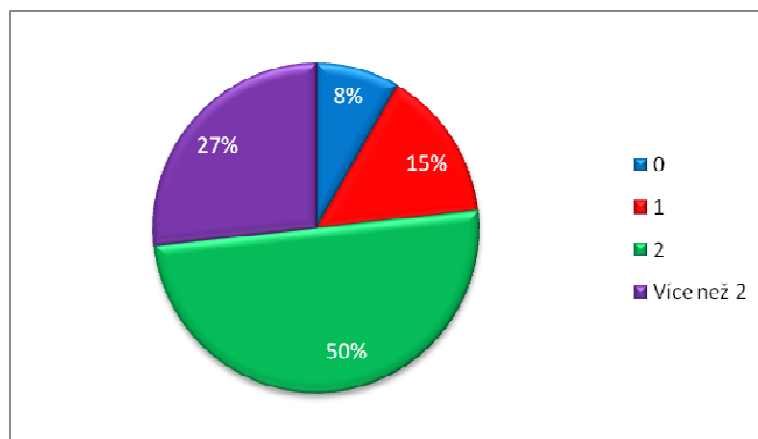
Že nepřečte ani jednu knihu za měsíc uvedlo celkem 20 respondentů, z toho 5 respondentů s humanitním zaměřením a 15 respondentů s technickým zaměřením. Dalších 15 respondentů uvedlo, že přečte 1 knihu za měsíc (9 humanitních a 6 technických). 2 knihy za měsíc přečte 42 respondentů z toho 30 s humanitním zaměřením a 12 s technickým. Více než 2 knihy za měsíc přečte 23 respondentů, z toho 16 s humanitním zaměřením a 7 s technickým (viz tabulka 3, graf 3, 4, 5).

Tabulka 3: Kolik knih přečtete v průměru za měsíc?

Počet přečtených knih za měsíc	humanitní	technický	počet
0	5	15	20
1	9	6	15
2	30	12	42
Více než 2	16	7	23
Celkem			100

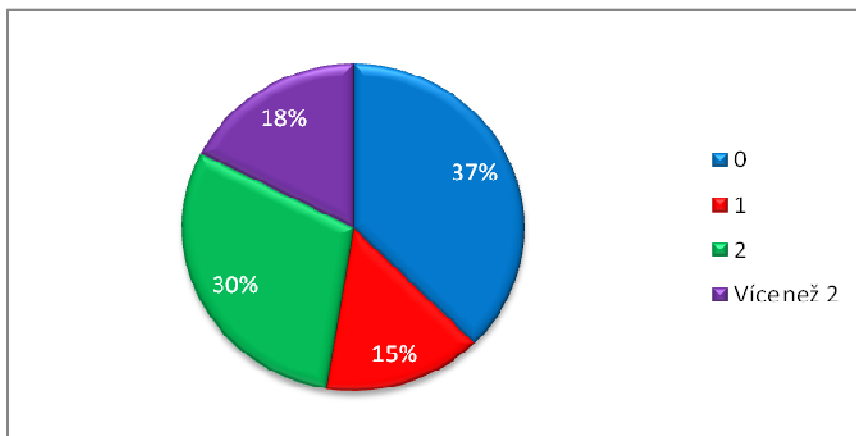
Zdroj: autor práce

Graf 3: Kolik knih přečtete v průměru za měsíc? (humanitní)

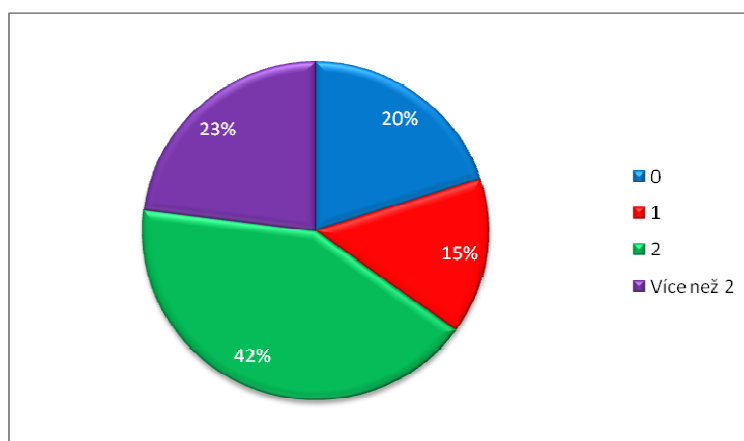
Zdroj: autor práce

Graf 4: Kolik knih přečtete v průměru za měsíc? (technický)

Zdroj: autor práce

Graf 5: Kolik knih přečtete v průměru za měsíc (humanitní a technický celkem)

Zdroj: autor práce

Otázka č. 4. : Z jakých důvodů obvykle čtete?

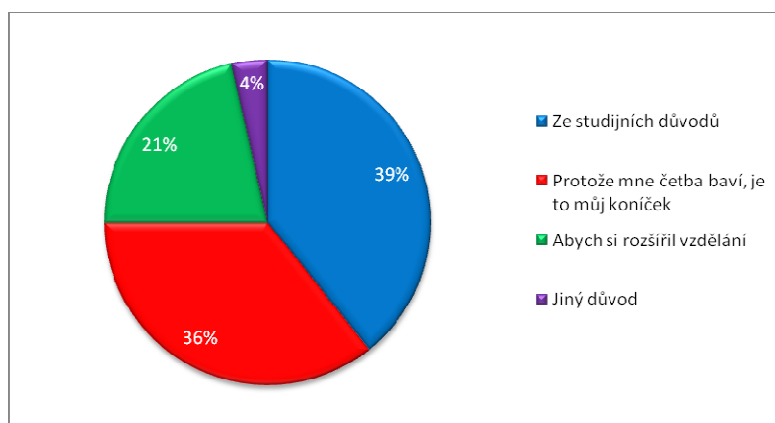
Nejčastější odpovědi na tuto otázku bylo, že respondent čte ze studijních důvodů. Takto odpovědělo celkem 42 respondentů, z toho 22 humanitně zaměřených a 20 technicky zaměřených, z čehož vyplývá, že tento důvod je u obou zaměření rovnocenný. Že čtou, protože je četba baví, odpovědělo 36 respondentů, z toho 20 humanitně zaměřených a 16 technicky zaměřených. Tedy ani v tomto případě se obě skupiny od sebe příliš neliší. Variantu „Abych nevybočoval z řady“ nezvolil ani jeden respondent. Čtení knih s cílem rozšířit si vzdělání uvedlo celkem 19 respondentů, z toho 12 humanitních a 7 technických, to znamená, že zde převažují humanitní studenti, hledající vzdělání v knihách. Pokud jde o jiný důvod, respondenti uváděli například, že si četbou zpestřují dlouhé cestování nebo čekání u lékaře (tabulka č. 4, graf č. 6, 7, 8)

Tabulka 4: Z jakých důvodů obvykle čtete?

Důvod	humanitní	technický	počet celkem
Ze studijních důvodů	22	20	42
Protože mne četba baví, je to můj koníček	20	16	36
Abych nevybočoval ve společnosti z řady	0	0	0
Abych si rozšířil vzdělání	12	7	19
Jiný důvod	2	1	3
Celkem			100

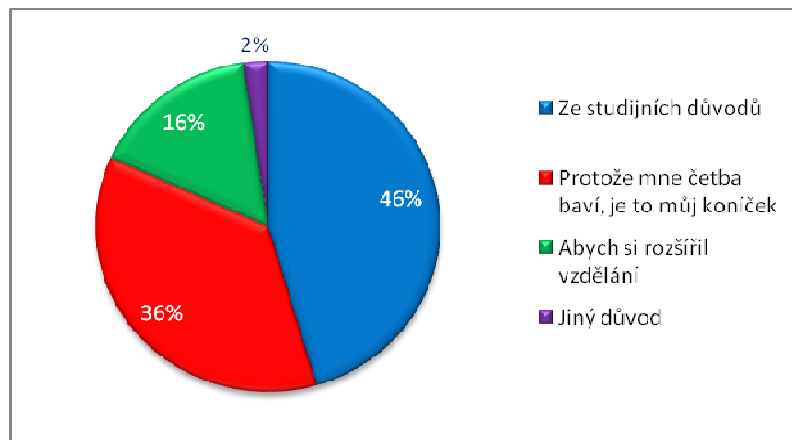
Zdroj: autor práce

Graf 6: Z jakých důvodů obvykle čtete? (humanitní)

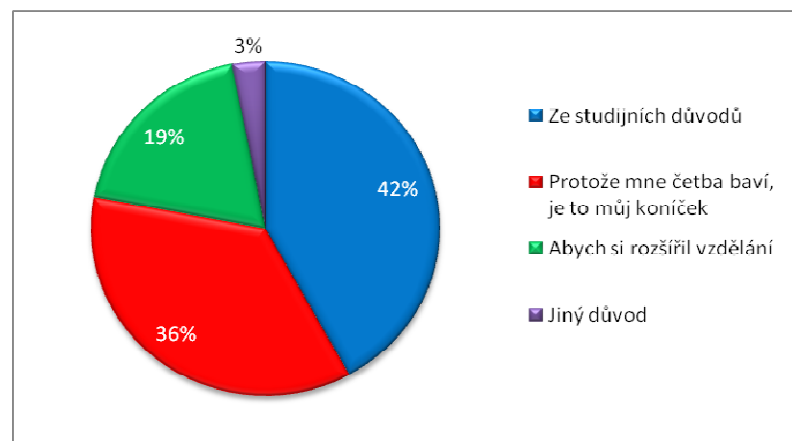
Zdroj: autor práce

Graf 7: Z jakých důvodů obvykle čtete? (technický)

Zdroj: autor práce

Graf 8: Z jakých důvodů obvykle čtete? (humanitní a technický)

Zdroj: autor práce

Otázka č. 5. : Jaký druh knih nejčastěji čtete?

Na tuto otázku respondenti zpravidla uváděli více odpovědí. V tabulce jsou tedy uvedeny výsledky podle toho, který druh literatury uvedli respondenti na prvním místě v dotazníku.

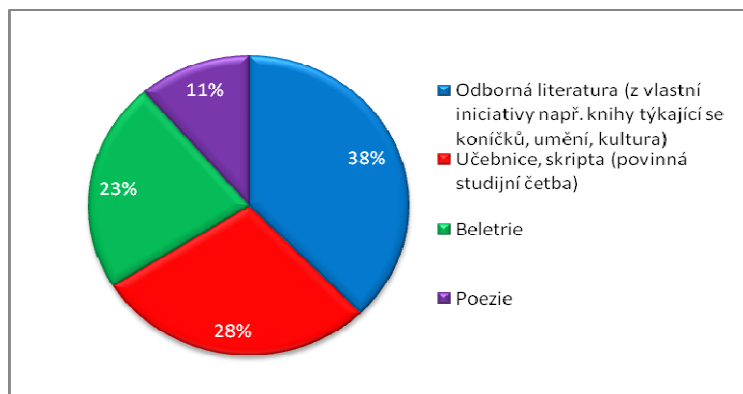
Nejvíce respondentů čte odbornou literaturu, tedy 39 z celkového počtu, přičemž 20 respondentů s humanitním zaměřením a 19 respondentů s technickým zaměřením. Fakt, že čtou nejčastěji učebnice a skripta sdělilo celkem 32 respondentů, z toho 15 respondentů s humanitním zaměřením a 17 respondentů s technickým zaměřením. Beletrii uvedlo na prvním místě celkem 20 respondentů, z toho 12 s humanitním zaměřením a 8 s technickým zaměřením. Poezii čte nejčastěji celkem 9 respondentů, z toho 6 s humanitním zaměřením a 3 s technickým zaměřením (viz tabulka 5, graf 9, 10, 11).

Tabulka 5: Jaký druh knih nejčastěji čtete?

Druh	humanitní	technický	počet
Odborná literatura (z vlastní iniciativy např. knihy týkající se koníčků, umění, kultura)	20	19	39
Učebnice, skripta (povinná studijní četba)	15	17	32
Beletrie	12	8	20
Poezie	6	3	9
Celkem			100

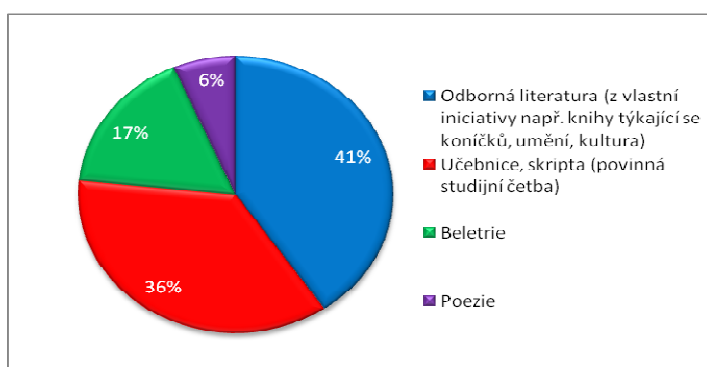
Zdroj: autor práce

Graf 9: Jaký druh knih nejčastěji čtete? (humanitní)

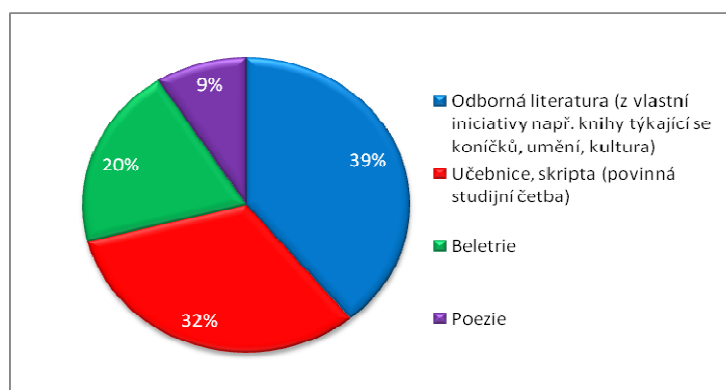
Zdroj: autor práce

Graf 10: Jaký druh knih nejčastěji čtete? (technický)

Zdroj: autor práce

Graf 11: Jaký druh knih nejčastěji čtete? (humanitní a technický)

Zdroj: autor práce

Otázka č. 6. : Bavilo vás číst v dětství?

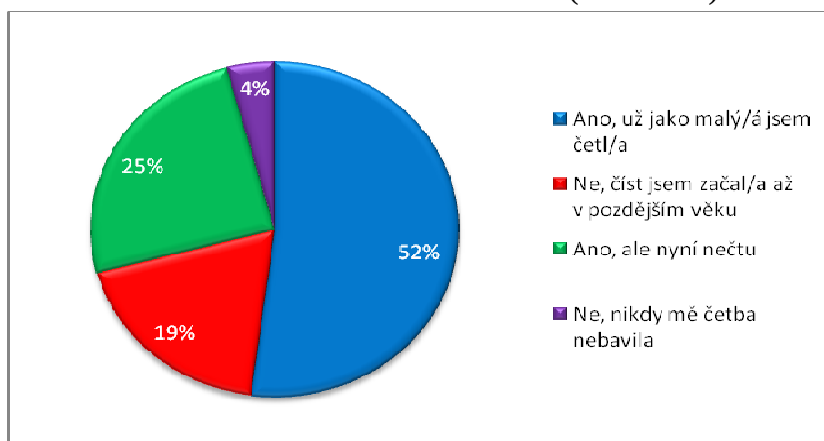
Celkem polovina ze všech respondentů, tedy 50 respondentů odpovědělo na tuto otázku, že četli už jako malí. Shodně odpovídali respondenti s humanitním zaměřením (25 respondentů) i respondenti s technickým zaměřením (25 respondentů). Fakt, že začali číst až v pozdějším věku uvedlo celkem 22 respondentů, z toho 9 humanitně zaměřených a 13 technicky zaměřených. Celkem 18 respondentů uvedlo, že sice začali číst jako malí, ale nyní nečtou. Toto uvedlo 12 respondentů humanitně zaměřených a 6 technicky zaměřených respondentů. Pouze 10 respondentů celkem uvedlo, že je nikdy četba nebavila. Z toho 2 respondenti zaměření humanitně a 8 respondentů zaměřených technicky (viz tabulka 6, graf 12, 13, 14).

Tabulka 6: Bavilo vás číst v dětství?

Zájem	humanitní	technický	počet
Ano, už jako malý/á jsem četl/a	25	25	50
Ne, číst jsem začal/a až v pozdějším věku	9	13	22
Ano, ale nyní nečtu	12	6	18
Ne, nikdy mě četba nebavila	2	8	10
Celkem			100

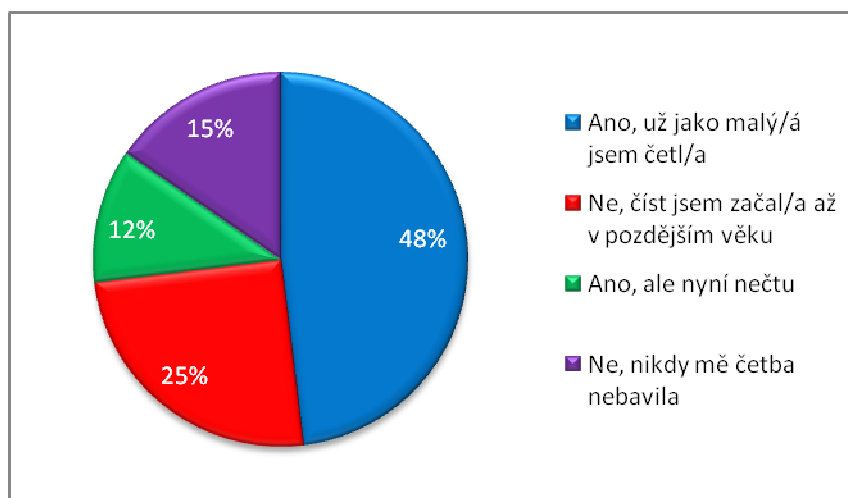
Zdroj: autor práce

Graf 12: Bavilo vás číst v dětství? (humanitní)

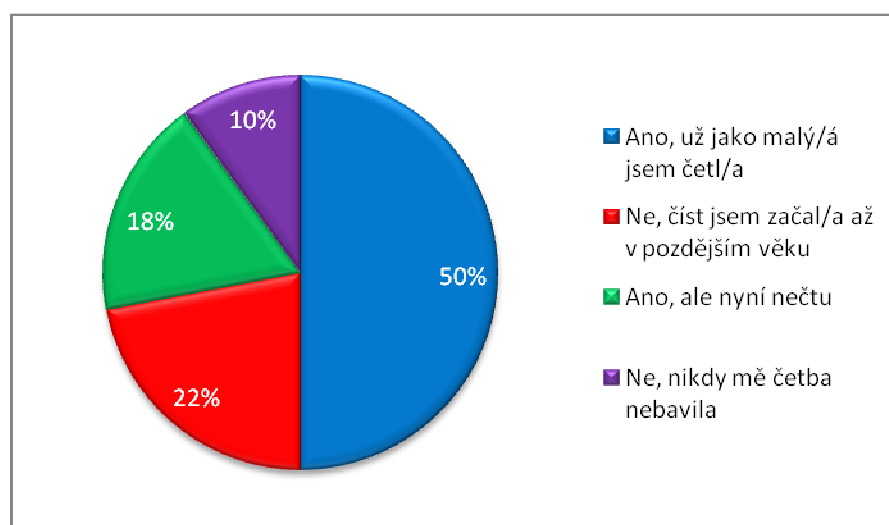
Zdroj: autor práce

Graf 13: Bavilo vás číst v dětství? (technické)

Zdroj: autor práce

Graf 14: Bavilo vás číst v dětství? (humanitní a technické)

Zdroj: autor práce

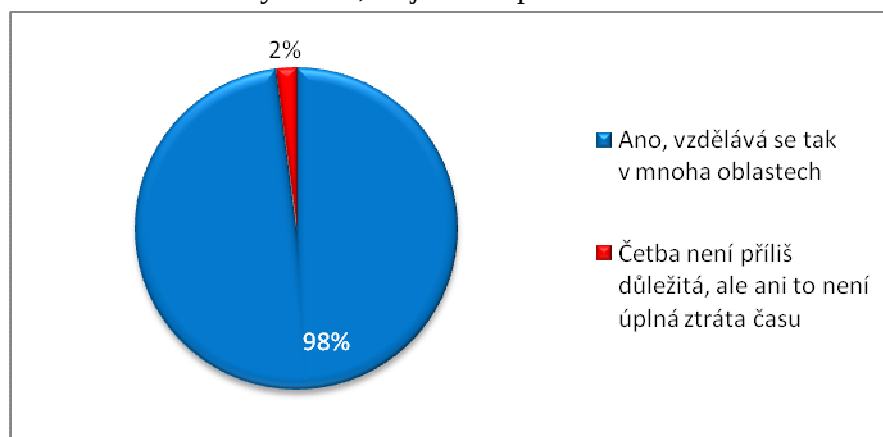
Otázka č. 7 Myslíte si, že je pro člověka četba důležitá?

Výsledek odpovědí na tuto otázku odpovídá statusu respondentů, tzn., že odpovídali vysokoškolští studenti, kteří si opravdu v drtivé většině uvědomují význam četby pro člověka. Celých 98 respondentů zvolilo odpověď, že četbou se člověk vzdělává v mnoha oblastech. Tuto odpověď volilo 50 humanitně zaměřených respondentů a 48 technicky zaměřených respondentů. Pouze dva respondenti se domnívají, že četba není příliš důležitá, ale ani to není úplná ztráta času. Další varianty respondenti nevolili. (viz tabulka 7, graf 15).

Tabulka 7: Myslíte si, že je četba pro člověka důležitá?

Důležitost	humanitní	technický	počet
Ano, vzdělává se tak v mnoha oblastech	50	48	98
Ne, je to ztráta času	0	0	0
Četba není příliš důležitá, ale ani to není úplná	0	2	2
Jiný názor, příp. jaký	0	0	0
Celkem			100

Graf 15: Myslíte si, že je četba pro člověka důležitá?

Zdroj: autor práce

19. VÝSLEDKY A KOMENTÁŘE

Komentář k hypotézám:

1. *Studenti vysokých škol čtou více než běžná populace.*

Hypotéza, že studenti vysokých škol čtou více než běžná populace, **se jednoznačně potvrdila**, neboť 15 % respondentů humanitně zaměřených přečte 1 knížku za měsíc, 27 % humanitně zaměřených respondentů přečte 2 knížky za měsíc a 50 % respondentů s humanitním zaměřením přečte více než 2 knížky za měsíc.

Pokud jde o technicky zaměřené respondenty, je procento těch, kteří přečtou 1 knížku za měsíc stejné jako u humanitně zaměřených, tj. 15 %, 2 knížky za měsíc přečte 30% technicky zaměřených respondentů a těch, kteří přečtou více než 2 knížky za měsíc je 18 %.

V součtu všech respondentů (tedy humanitně zaměřených a technicky zaměřených dohromady) přečte 1 knížku za měsíc 15 % (tzn. 15 respondentů ze 100), 2 knížky za měsíc 42 % (tzn. 42 respondentů ze 100) a více než 2 knížky za měsíc přečte 23 % (tzn. 23 respondentů ze 100). Z toho vyplývá, že 2 a více knížek za měsíc (tj. 24 a více knížek za rok) přečte 65 respondentů ze 100.

Podle výzkumu Jiřího Trávníčka jsou lidé, kteří přečtou 13 a více knížek za rok označováni jako „čtenář častý“. **Z průzkumu tedy vyplývá, že 85 ze 100 studentů pražských vysokých škol jsou „častými čtenáři“.**

2. *Studenti humanitních oborů čtou více než studenti technických oborů.*

Tato hypotéza **se rovněž potvrdila**, neboť z dotazníkového šetření vyplynulo, že celých 27 % humanitně zaměřených respondentů přečte 2 knížky za měsíc a 50 % těchto studentů přečte více než 2 knížky za měsíc, zatímco u technicky zaměřených respondentů, je procento těch, kteří přečtou 2 knížky za měsíc nižší (30%) a těch, kteří přečtou více než 2 knížky za měsíc je 18 %.

Humanitně zaměřených respondentů, kteří přečtou 2 knížky za měsíc je o 3 % více než technicky zaměřených respondentů. Více než 2 knížky za měsíc přečte

o 20 % více humanitně zaměřených respondentů než technicky zaměřených respondentů.

Z průzkumu tedy vyplývá, že humanitně zaměření studenti pražských vysokých škol čtou více než studenti zaměření technicky.

3. *Vysokoškolští studenti čtou kromě literatury, která je nutná k jejich studiu, i jiné žánry.*

Tato **hypotéza se v rámci průzkumu potvrdila**, i když převažující procento literatury, kterou respondenti uváděli na prvním místě je odborná literatura (39 % všech respondentů, tj. humanitně zaměřených a technicky zaměřených respondentů dohromady) a učebnice a skripta (32 % všech respondentů). Beletrii uvedlo na prvním místě 20 % všech respondentů, avšak překvapivě vysokoškolští studenti čtou i poezii; celých 9 % respondentů uvedlo na prvním místě poezii.

Z celkového počtu 100 respondentů čte tedy nejvíce odbornou literaturu, učebnice a skripta 71 % (tedy 71 z celkového počtu 100 respondentů). 29 % (tj. 29 ze 100 respondentů) čte nejvíce beletrii nebo poezii.

Hypotéza, že vysokoškolští studenti čtou kromě literatury, která je nutná k jejich studiu i jiné žánry se tedy potvrdila, i když převahu má literatura odborná, učebnice a skripta.

4. *Na formování vztahu k literatuře má zásadní vliv to, jak moc četl člověk v období dětství.*

Do dotazníku byla zařazena otázka, zda respondenty bavilo číst v dětství. Na tuto otázku odpovědělo kladně celkem 68 % všech respondentů. 22 % respondentů uvedlo, že začali číst až v pozdějším věku a 10 % respondentů uvedlo, že je nikdy četba nebavila a nečetli ani v dětství.

Podle Jiřího Trávnicka ale i dalších výzkumů je nejdůležitějším obdobím pro utváření pozitivního vztahu k literatuře právě dětství.

Hypotéza, týkající se důležitosti četby v dětství pro formování vztahu k literatuře se rovněž potvrdila, neboť 68 respondentů ze 100 četlo v dětství. Kromě toho respondenti uváděli v dotazníku, že měli rádi, když jim četli rodiče, anebo že měli rádi společné čtení doma.

Žebříček „čtenosti“ jednotlivých literárních žánrů

V rámci průzkumu veřejného mínění bylo stanoveno jako jeden z výsledků, vytvoření žebříčku „čtenosti“ jednotlivých literárních žánrů, uvedených v otázce č. 5 dotazníku – „Jaký druh knih nejčastěji čtete?“.

1. odborná literatura – 39 % všech respondentů
2. učebnice, skripta (povinná studijní četba) – 32 % všech respondentů
3. beletrie – 20 % všech respondentů
4. poezie – 9 % všech respondentů

ZÁVĚR

Hlavní cíl teoretické části této bakalářské práce, kterým bylo zmapování historického vývoje knihy a čtenářství na základě poznatků získaných studiem dostupných zdrojů odborné literatury, byl splněn. Teoretická část práce byla zaměřena především na vznik a vývoj písma, rukopisů, vynález knihtisku a vývoj tištěné knihy, vznik knihoven a jejich přerod ze soukromých na veřejné instituce a postupný rozvoj gramotnosti českého obyvatelstva a jeho následné čtenářské preference.

Počátky písma bylo třeba zkoumat i na pozadí historického vývoje lidstva v jiných částech světa, tedy nejenom v Evropě (Řím, Řecko, atd.), ale i např. v Africe, zejména v Egyptě. Studium novodobějších dějin knihy a čtenářství bylo možno zaměřit především na České země.

Stejně tak jako se v dějinách našeho státu střídaly epochy rozkvětu a úpadku, tak i dějiny knih a čtenářství mají své lepší i horší období. Tak například za vlády krále Karla IV. došlo k nebývalému kulturnímu rozkvětu v českých zemích, včetně vztahu k literatuře, období husitských válek lze považovat za skutečnou pohromu pro knihy, ale i kulturní a zejména církevní díla. Významným pozitivním zlomem pro knihy pak byl vynález knihtisku, naopak obdobím stagnace byla třicetiletá válka, které vystřídala vláda pokrokové Marie Terezie. V ještě novějších dějinách, po vzniku samostatného Československa ovlivňovaly vývoj literatury a čtenářství hospodářské krize a dvě světové války.

I přesto, že přístup lidí ke knihám byl v různých epochách historie lidstva různý, bariérou byla různá omezení, např. v období tzv. „Temna“ (národní obrození) bylo riziko mít u sebe knížku psanou česky, protože oficiálním jazykem byla v té době němčina, tak v období vlády komunismu bylo velké riziko mít u sebe knížku tzv. zakázaného autora, tedy takového, který psal knížky zaměřené proti socialistickému režimu a proti komunistům. I přesto lze říci, že láska k literatuře mezi českým obyvatelstvem vždy byla a jak prokazují současné průzkumy veřejného mínění zaměřené na četbu, stále je.

V praktické části této práce jsem uskutečnila vlastní průzkum veřejného mínění, zaměřený na úzký vzorek populace, a sice na pražské vysokoškolské studenty. Metodou

skupinové diskuse a metodou dotazníku jsem zjišťovala čtenářské preference dnešních vysokoškolských studentů. Srovnávala jsem také čtenářství studentů humanitně a technicky zaměřených vysokých škol.

Hypotézy v praktické části práce jsem zvolila následující:

1. že vysokoškolští studenti čtou více než běžná populace,
2. že studenti humanitních oborů čtou více než studenti technických oborů,
3. že vysokoškolští studenti čtou kromě literatury, která je nutná k jejich studiu, i jiné žánry,
4. že na formování vztahu k literatuře má zásadní vliv to, jak moc četl člověk v období dětství.

Domnívám se, že se mi podařilo splnit cíle praktické části této práce. Jak vyplývá z tabulek a grafů i komentářů k nim, hypotézy, které jsem si stanovila, byly v praktické části ověřeny a všechny čtyři hypotézy se potvrdily.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BOHATCOVÁ, M a kol. *Česká kniha v proměnách staletí*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-131-0.

ELIŠKA, J. *Vizuální komunikace. Písmo*. 1. vyd. Brno: CERM, 2005. ISBN: 80-7204-418-4.

HALADA, J. *Člověk a kniha: úvod do nakladatelské specializace*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993. ISBN: 80-7066-767-2.

CHALOUPKA, O. *Rodina a počátky dětského čtenářství*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN: 80-85865-40-8.

KÉKI, B. *5000 let písma*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1984. ISBN: 23-083-84.

KNIEDL, P. *Z historie evropské knihy: po stopách knih, knihtisku a knihoven*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1989. ISBN 80-205-0093-6.

MUZIKA, F. *Krásné písmo ve vývoji latinky I*. 2. vyd. Praha: Paseka, 2005. ISBN: 80-7185-738-6.

SOUČEK, L. *Co zavinil Gutenberg*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1975.

ŠMAHEL, F. *Knihtisk a kniha v českých zemích od husitství do Bílé hory*. 1. vyd. Praha: Academia, 1970.

TRÁVNÍČEK, J. *Čtenáři a internauti: Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010)*. 1.vyd. Brno: Host, 2011. ISBN: 978-80-7294-515-3.

VOIT, P. *Encyklopedie knihy*. 1. vyd. Praha: Libri; Královská kanonie premonstrátů na Strahově, 2006. ISBN: 80-7277-312-7.

Seznam použitých internetových zdrojů

ČAPKA, F. *Dějiny zemí koruny české v datech*. 2. opr. a dopl. vyd. Praha: Libri, 1998. ISBN 80-85983-67-2. Dostupné z <http://www.libri.cz/databaze/dejiny/text/t57.html>

ČESKÝ ROZHLAS. *Historický klub*. [online]. © 2011-2012 [cit. 2013-01-29].

Dostupné

z:

http://hledani.rozhlas.cz/iradio/?defaultNavigation=&query=%C4%8Dten%C3%A1%C5%99stv%C3%AD&from=&to=&porad=2405x_Historick%C3%BD+klub

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Kultura v České republice (vybrané ukazatele)*.

[online].

©2012

[cit.

2013-02-13].

Dostupné

z:

http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/1209.pdf

JANÁČEK, P. Beletrie v periodickém tisku: k specifické situaci zveřejnění. In: JAREŠ,

M., JANÁČEK, P. A ŠÁMAL, P. Povídka, román a periodický tisk v 19. a 20. století.

Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2004. s. 15. ISBN 80-85778-47-5. Dostupné

z <http://www.ucl.cas.cz/edicee/data//sborniky/2005/PRPT/PRPT.pdf>

SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ A TABULEK

Seznam grafů

Graf 1: Zaměření studia	55
Graf 2: Věk respondentů	56
Graf 3: Kolik knih přečtete v průměru za měsíc? (humanitní)	59
Graf 4: Kolik knih přečtete v průměru za měsíc? (technický)	60
Graf 5: Kolik knih přečtete v průměru za měsíc (humanitní a technický celkem)	60
Graf 6: Z jakých důvodů obvykle čtete? (humanitní)	61
Graf 7: Z jakých důvodů obvykle čtete? (technický)	62
Graf 8: Z jakých důvodů obvykle čtete? (humanitní a technický)	62
Graf 9: Jaký druh knih nejčastěji čtete? (humanitní)	64
Graf 10: Jaký druh knih nejčastěji čtete? (technický)	64
Graf 11: Jaký druh knih nejčastěji čtete? (humanitní a technický)	64
Graf 12: Bavilo vás číst v dětství? (humanitní)	65
Graf 13: Bavilo vás číst v dětství? (technické)	66
Graf 14: Bavilo vás číst v dětství? (humanitní a technické)	66
Graf 15: Myslíte si, že je četba pro člověka důležitá?	67

Seznam tabulek

Tabulka 1: Zaměření studia	54
Tabulka 2: Věk respondentů	55
Tabulka 3: Kolik knih přečtete v průměru za měsíc?	59
Tabulka 4: Z jakých důvodů obvykle čtete?	61

Tabulka 5: Jaký druh knih nejčastěji čtete?	63
Tabulka 6: Bavilo vás číst v dětství?	65
Tabulka 7: Myslíte si, že je četba pro člověka důležitá?	67

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Lucie Slováková

Obor: Sociální a mediální komunikace

Forma studia: prezenční studium

Název práce: Historický vývoj knihy a čtenářství

Rok: 2013

Počet stran: 63

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 11

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 4

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Michaela Soleiman pour Hashemi, CSc.